

Research Paper

Meta-analysis of the modernization approach in the context of obstacles to cultural development with an emphasis on the role of social emotions

Alireza Mehdi¹, Shapur Behian^{*2}, Nabiullah Eider³

1. Department of Economic Sociology and Development, Deh.C., Islamic Azad University, Dehaghan, Iran
2. Department of Sociology, Mob.C, Islamic Azad University,, Mobarakeh, Iran
3. Department of Social Sciences, Sho., Islamic Azad University, Shoushtar, Iran

ARTICLE INFO

PP: 572-594

Use your device to scan and read
the article online

Keywords: *modernization
communication social
Social emotions
Development , Cultural
development*

Abstract

In the development literature, beyond the dependency school and its global theories, the agency of the cultural elements and social structure of a society, which is used in the context of modernization, can be important. Paying attention to the motivations, values, relationships, emotions and feelings of the people of a society is just as important as other factors in the future and speed of development. In this research, without wanting to ignore the role and influence of external elements (global and regional) as the inhibiting factor of social and cultural development, we have focused more attention on the culture and the set of norms, actions, values, relationships and emotional and emotional behaviors of the members of a society that affect the development process. The current research method is a developmental, descriptive-analytical method of scientometrics. The statistical population of the research is 78 records of retrieved articles in the field of sociology of emotions and the modernization approach, which is considered as a discourse and is emphasized on a theoretical basis, resulting in the theoretical approach of classical thinkers. Because: Durkheim, Marx and Max, and recent sociologists such as Parsons, Kemper, Summers, Fleur turner. The effort of this article has been to answer the question of how cultural and social factors can affect the level of development? According to the findings of the research, the component of emotions and feelings as a social discourse is based on basic assumptions such as the type of communication and social organizations, the freedom of people in expressing their thoughts, and creativity in concepts. Modern cultural and social has made a comprehensive impact and can determine the level of social and cultural development.

Citation: Mehdi, A., Behian, SH., Eider, N. (2024). **Meta-analysis of the modernization approach in the context of obstacles to cultural development with an emphasis on the role of social emotions.** Quarterly Journal of Geography (Regional Planning), 14(55), 572-594

DOI:10.22034/JGEOQ.2025.440959.4088

* **Corresponding author:** Farid Azadbakht, **Email:** shapour.behyan @iau.ac.ir

Copyright © 2024 The Authors. Published by Qeshm Institute. This is an open access article under the CC BY license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Extended Abstract

Introduction

One of the most important debates raised in recent decades in Iran (especially after the revolution) has been development and the issues surrounding it, such as the dimensions of development, factors and obstacles to development, national development, and the country's position in the global development process. Basically, until the 1950s and 1960s, discussions about development and underdevelopment emphasized general and macro variables, which were mainly economic and faced by most developing countries. In this case, countries were divided into two spectrums, developed and underdeveloped, and were distinguished from each other by quantitative and qualitative criteria.

Methodology

The present research method is developmental, descriptive-analytical with a scientometric approach.

Results and Discussion

Obstacles to social development can be explained and interpreted according to various internal and external factors and components. Although underdevelopment, especially lack of social development, cannot be sought only in the cultural and social structure of a society, nor can it be conceptually reduced to one or more semantic issues. However, without a doubt, the homogeneous or heterogeneous characteristics of a society and clearly the existence of different individuals and groups with different cultural characteristics can accelerate or delay development. In this approach, factors such as specific social prejudices, non-generalized emotions, groupism, and the like can act as a kind of hindrance or as a social harm, preventing individuals from fully participating in various activities or preventing society from reaching

a general agreement on various social, cultural, political, and economic matters. In this research, we tried to identify the obstacles to the cultural and social development of a society based on Talcott Parsons' approach to culture and to measure it in practice. It emanates from their beliefs, attitudes, and social emotions, and is effective in social interactions and the extent to which the commitment, emotions, and trust of individuals in a society are generalized.

Conclusion

Given the nature and cultural and social structure of each society, providing solutions to overcome the current situation and achieve sustainable cultural and social development is a very difficult and difficult task, and it is necessary to act with more scientific caution and firmness in analyzing, explaining, and presenting suggestions in this field. Therefore, we must pay attention to the fact that changing attitudes and paying attention to generalized emotions as a unifying and regulating factor has a positive function and causes individuals and different groups of society to prefer general and impersonal criteria and criteria over specific and personal criteria and criteria in their choices. In order to create a basis for sustainable growth and development in all economic, social, political, and cultural dimensions. To achieve this, developing short-term, medium-term, and long-term programs to raise awareness among individuals in a society through the development and expansion of informal education, avoiding one-sided, vulgar propaganda, and abstract generalizations and generalizations, involving activists in macro-cultural, political, economic, and social decision-making, and encouraging generalist behaviors provides the necessary basis for creating a sense of belonging, solidarity, and social unity.

References

1. Abolhasan Tanhaei, Hossein, 1378, The Place of Herbert Blumer's Theory in the

- Sociology of Knowledge, Research Journal of the University of Isfahan, 58-39.
2. Ajaqloo, Sajjad, Zahedi, Mohammad Javad, 1384, A Study of Social Trust and Factors Affecting It Among Residents of Zanzan City, Iranian Sociology, Volume 6, Issue 4, Pages 92 to 125
 3. Azkia, Mostafa, 1377, Sociology of Development, Kalameh Publishing.
 4. Azkia, Mostafa, Ghaffari, Gholamreza, 1380, A Study of the Relationship Between Trust and Social Participation in Rural Areas of Kashan City, Letter of Social Sciences, Issue 17, Pages 3 to 31.
 5. Parkin, Frank, 2005, On Max Weber, translated by Shahnaz Masmiparast, Qognoos Publications
 6. Turner, Jonathan. H. (2018) The Problem of Emotions in Societies, translated by Mohammad Reza Hassani, Tehran: Scientific and Cultural.
 7. Tavassoli, Gholam Abbas, 2003, The Universality of the Concept of Development, Seminar on Sociology and Development, Samt Publications, Volume 2.
 8. Todaro, Michael, 2018, Economic Development in the Third World, translated by Gholam Ali Farjadi, Kohsar Publications
 9. Chalpi, Masoud, 2006, Social Analysis in the Space of Action, Ney Publications: Tehran.
 10. Durkheim, Emile, 2010, The Social Division of Labor, translated by Baqer Parham, Saray Babol Publications.
 11. Diop, S.C., 1998, Modernization and Development, translated by Ahmad Mousaghi, Ghomes Publishing House: Tehran.
 12. Zakai, Mohammad Saeed, 2019, Emotions in Iranian Society and Culture, Agah Publishing House: Tehran
 13. Zakai, Mohammad Saeed, Veisi, Simin, 2012, Understanding the Emotional Structure of Iranian Society Through the Lens of Cyberspace Towards Presenting a Theory, Quarterly Journal of Cultural Sociology, Spring, Issue 1, pp. 59-29
 14. Raofi, Mahmood, 2006, Cultural Obstacles to Development in Hormozgan Province, PhD Thesis, "Sociology", University of Isfahan, Faculty of Literature and Humanities.
 15. Roche, Guy, 2007, Talcott Parsons' Sociology, translated by Abdolhossein Nik-e-Gohar, Tehran Cultural Institute Publications.
 16. Ritzer, George, 1995, Sociological Theories in Contemporary Times, translated by Mohsen Salasi, Tehran Publications
 17. Zare, Bijan, 1991, Modernization Theories, Seminar on Sociology and Development, Samt Publications, Volume 1.
 18. Ziari, Keramatollah, 1990, Degree of Cultural Development of Rural Provinces in Iran, Social Sciences Letter, No. 16, Page 95, University of Tehran.
 19. Saei, Iraj, 2005, Globalization and the Crisis of Ethnic Identity in Iran, Journal of Sociology, Issue 4, Pages 31 to 46
 20. Sadeh, Mehdi, 2006, Research Methods with Emphasis on Applied Aspects, Tehran Publishing
 21. Shariati, Mehdi, 2010, Circle of Fearlessness, Isfahan, Soheil Book Publishing
 22. Shalapantukh, Vladimir, 2016, Social Order in Contemporary Society: The Negative and Positive Effects of Fear, Translated by Asghar Saremi Shahab, Tehran, Sociologists Publishing.
 23. Azimi, Hossein, 2008, Circuits of Underdevelopment in the Iranian Economy, Ney Publishing: Tehran.
 24. Fazeli, Nematollah, 2018, The Formation of Emotions in Contemporary Iran, A Theory about the Dynamics of Emotional Patterns in Iran, Journal of Culture-Communication Studies, Volume 19, Issue 43, Fall, pp. 33-1
 25. Cripe, Ian, 2016, Classical Social Theories, translated by Shahnaz Mosamiparast, Agah Publishing
 26. Gunder Frank, Andre, 2010, The Sociology of Development and Underdevelopment of Sociology, translated by Manouchehr Sanajian, Sharif University of Technology Scientific Publications.
 27. Giddens, Anthony, 2002, Sociology, translated by Manouchehr Sabouri, Ney Publishing: Tehran.
 28. Marx, Karl (1400) On Sociology and Social Philosophy, translated by Parviz Babaei, Tehran: Negah
 29. Maghsoudi, Mojtaba, 1379, Culture, Relations and Ethnic Developments (Theoretical

- Review), Journal of National Studies, Winter, No. 6, pp. 171-196
30. Weber, Max, 1371, Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism, translated by Abdol Maboud Ansari, Samt Publications: Tehran.
31. Hall, Stewart, 1391, Meaning, Culture and Social Life, translated by Ahmad Gol Mohammadi, Tehran, Ney Publications.
25. Parkin, D. (1992), Ritual as Spatial Direction and Bodily Division, in Decoppet (Ed.), Understanding Ritual, New Fetter Lane : Routledge, pp 11-25, London
26. Kemper, T. (1991) «An Introduction to the Sociology of Emotions» Pp. 301-49 in International Review of Studies on Emotion, vol. I, ed. K. T. Stongman. New York: John Wiley
27. Kemper, Theodore D (1991). Predicting emotions from social relations. Social Psychology Quarterly Vol. 54 No. 4 pp: 330-342
28. Turner, Jonathan H (2006). Psychoanalytic sociological theories and emotion. In: Handbooks of the Sociology of pp164. Emotions. Edited by Stets, Jan E & Jonathan H.
29. Turner, J. H. (2009). The Sociology of Emotions: Basic Theoretical Arguments. Emotion Review. Vol., No.4 pp:340-354.
30. Thoits, Peggy (1989). The sociology of emotion. Annual Review of Sociology. Vol,15 pp317-42.

مقاله پژوهشی

فرا تحلیل رویکرد نوسازی در مضمون موانع توسعه فرهنگی با تاکید بر نقش عواطف اجتماعی

علیرضا مهدی - گروه جامعه شناسی اقتصادی و توسعه، واحد دهقان، دانشگاه آزاد اسلامی، دهقان، ایران

شاپور بهیان* - گروه جامعه شناسی، واحد مبارکه، دانشگاه آزاد اسلامی، مبارکه، ایران

نبی الله ایدر - گروه علوم اجتماعی، واحد شوشتر، دانشگاه آزاد اسلامی، شوشتر، ایران

اطلاعات مقاله	چکیده
<p>شماره صفحات: ۵۷۲-۵۹۴</p> <p>از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید</p> 	<p>در ادبیات توسعه گذشته از مکتب وابستگی و نظریه های جهانی آن، عاملیت عناصر فرهنگی و ساختار اجتماعی یک جامعه نیز که در مضمون نوسازی به کار گرفته می شود می تواند حائز اهمیت باشد. توجه به انگیزه ها، ارزش ها، ارتباطات، عواطف و احساسات افراد یک جامعه درست به اندازه عوامل دیگر در آینده و سرعت توسعه مهم است. در این پژوهش بدون آنکه بخواهیم نقش و تأثیر عناصر خارجی (جهانی و منطقه ای) را به عنوان عامل باز دارنده توسعه اجتماعی و فرهنگی نادیده بگیریم، توجه خود را بیشتر بر عنصر فرهنگ و مجموعه هنجارها، کنش ها، ارزش ها، ارتباطات و رفتارهای احساسی و عاطفی اعضای یک جامعه معطوف کرده ایم که بر روند توسعه اثر می گذارند. روش پژوهش حاضر، توسعه ای، از نوع توصیفی-تحلیلی با رویکرد علم سنجی است. جامعه آماری پژوهش، ۷۸ رکورد مقاله بازیابی شده در حوزه جامعه شناسی عواطف و رویکرد نوسازی است که به عنوان گفتمان مدنظر قرارداد شده است و در مبنای نظری بر آن تاکید می گردد و منتج به رهیافت نظری اندیشمندان کلاسیکی چون: دورکیم، مارکس و ماکس وبر و جامعه شناسان اخیر چون پارسونز، کمپر، سامرز و افلر و ترنر شده است. کوشش این مقاله بر آن بوده است تا به این پرسش پاسخ دهد که عوامل فرهنگی و اجتماعی چگونه می توانند بر میزان توسعه تأثیر بگذارند؟ بر اساس یافته های پژوهش مولفه عواطف و احساسات به عنوان گفتمان اجتماعی بر مفروضات اساسی چون نوع ارتباطات و سازماندهی های اجتماعی، آزادی افراد در بیان اندیشه ها و یانواوری در مفاهیم مدرن فرهنگی و اجتماعی تأثیر فراگیری گذاشته و می تواند میزان توسعه اجتماعی و فرهنگی را تعیین نماید.</p>

استناد: مهدی، علیرضا، بهیان، شاپور، ایدر، نبی الله. (۱۴۰۳) فرا تحلیل رویکرد نوسازی در مضمون موانع توسعه فرهنگی با تاکید بر نقش عواطف اجتماعی. فصلنامه جغرافیا (برنامه ریزی منطقه ای)، ۱۴(۳)، ۵۷۲-۵۹۴

DOI:10.22034/JGEOQ.2025.440959.4088

مقدمه

از مهم ترین بحث های مطرح شده در دهه های اخیر در ایران (به ویژه پس از انقلاب) توسعه و مباحث پیرامون آن همچون ابعاد توسعه، عوامل و موانع توسعه، توسعه ملی و جایگاه کشور در فرآیند توسعه جهانی بوده است. اساساً تا قبل از دهه ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ در مباحث مربوط به توسعه و توسعه نیافتگی بر متغیرهای عام و کلانی تأکید می شده است که عمدتاً اقتصادی بوده و بیشتر کشورهای در حال توسعه با آن روبه رو بوده اند. در این حالت کشورها به دو طیف توسعه یافته و توسعه نیافته تقسیم شده و با معیارهای کمی و کیفی از یکدیگر تفکیک می شدند. اما بعد از جنگ جهانی دوم و پس از آن که مفهوم توسعه فرهنگی و اجتماعی از اوایل دهه ۱۹۸۰ توسط یونسکو در مباحث توسعه مطرح شد. نقش عوامل فرهنگی و اجتماعی در فرآیند توسعه و توسعه نیافتگی برجسته گردید. گواينکه متأسفانه در ایران هنوز عمدتاً توسعه و رشد اقتصادی یکسان انگاشته می شود یا توسعه را مترادف با ایجاد اشتغال و یا معادل با کاهش تورم تلقی کرده اند. علیرغم تفاوت و بعضاً تضاد دیدگاه عالمان جامعه شناسی، اقتصاد، سیاست و روانشناسی در حوزه مباحث توسعه امروزه عموم محققان بر این باورند که محور توسعه انسان است و هرگونه تغییر و تحول در گرایشات، نگرش ها و باور آدمیان موجب تغییر در وضعیت عینی آنان می گردد. توسعه جریانی است چند بعدی که علاوه بر بهبود میزان تولید و درآمد و دگرگونی اساسی ساخت های نهادی، اجتماعی و اداری، تغییر دیدگاه عموم مردم و تغییر آداب و رسوم را نیز شامل می شود. معمولاً جوامعی که با نظام ارزشی و فرهنگی و الگوهای رایج زندگی اجتماعی متفاوت و متنوعی روبه روهستند می توانند با نوعی واگرایی اجتماعی روبرو شوند که زمینه را برای عدم مشارکت شهروندان در فعالیت های مختلف اجتماعی فراهم آورد و یا مشارکت آن ها به صورت ویژه با هم کیشان خود یا تحت تاثیر عواطف و احساسات اجتماعی صورت پذیرد و این عامل مهمی در میزان توسعه قلمداد می شود. در این مقاله برآنیم تا برای این پرسش پاسخ مناسبی بیابیم که عوامل فرهنگی و اجتماعی چگونه میتوانند بر میزان توسعه تاثیر بگذارند؟

در طول اهتمام مقاله، توسعه فرهنگی به عنوان نوعی سازه در نظر گرفته شده است و مجموعه عوامل داخلی که عمدتاً از احساسات و عواطف اجتماعی نشات می گیرند به عنوان پارادکسی برای متغیر مورد نظر تفسیر و تبیین می گردند. چارچوب نظری پژوهش از دیدگاه نوسازی اجتماعی به ویژه دیدگاه تالکوت پارسونز و بحث او درباره متغیرهای الگویی وام گرفته است. به زعم پارسونز؛ متغیرهای الگویی دوشیوه متفاوت جهت گیری ارزشی در نقشی است که از فرد انتظار می رود ایفا کند که به ترتیب در جوامع مدرن نقش ها: اختصاصی، اکتسابی، عام گرا و از نظر عاطفی خنثی می باشد و در جوامع سنتی نقش ها: گسترده، انتسابی، خاص گرا و دارای بار عاطفی هستند (گی روشه، ۱۳۷۶: ۱۷۵)

جوامعی که هدف آن ها دستیابی به حداکثر توسعه می باشد باید زمینه را برای افزایش مشارکت اعضاء خود در فعالیت های مختلف فرهنگی و اجتماعی فراهم سازند. بنابراین ضروری است تا با بررسی همه جانبه و با استفاده از روش های مطالعاتی جامعه شناسی به این توانایی ها و نحوه به کار گیری آن ها اهتمام ورزید و با ارائه ی راهکارهای مناسب زمینه را برای مشارکت همه جانبه و نیز ایجاد احساس تعلق و تعهد همگانی برای دست یابی به یک هویت جمعی فراهم نمود. در این مقاله سعی شده است تا با ضروری بودن این موضوع و با توجه به الویت های تعیین شده به این سوالات پاسخ داده شود که:

- ۱- آیا توسعه ریشه در ساختار فرهنگی و اجتماعی یک جامعه دارد؟
- ۲- آیا عواطف و احساسات اجتماعی مانعی برای توسعه فرهنگی محسوب می شود؟
- ۳- کدام یک از عوامل یا متغیرهای می تواند بیشترین تأثیر را بر میزان توسعه فرهنگی داشته باشد؟

تعاریف و مفهوم پردازی ها در ادبیات توسعه

وقتی از توسعه سخن به میان می آید بلافاصله پیشرفت صنعت و تکنولوژی و یا تغییر و افزایش نرخ های مختلف رشد اقتصادی در یک جامعه به ذهن آدمی متبادر می شود این در حالی است که مناسبات اجتماعی و جنبه های فرهنگی و معنوی و نیز رفتارهای اجتماعی افراد و گروه های یک جامعه بخصوص رفتارهایی که منشعب از بار عاطفی حاکم بر فرهنگ جوامع می باشد نیز می تواند جزئی از مفهوم توسعه قلمداد گردد. گره خوردن بعد عاطفی رفتار یک فرد به عنوان یک کنش گر اجتماعی با ابعاد عاطفی منبعت از فرهنگ اجتماعی، چه به صورت منفی مثل ترس، خشم، غم، ناامیدی، بی اعتمادی و مانند این و یا بر رویه عواطف مثبت آن مثل

شادی، امنیت، اعتماد، امید و ماندن آن می تواند زمینه ساز ویا نیروی محرکه توسعه فرهنگی در یک جامعه قلمداد شود. زیرا توسعه یک پدیده مقطعی و زودگذر نیست که در خصوص آن یکباره تصمیم گیری شود و به مرحله اجرا درآید «یکی از ویژگی های توسعه این است که توسعه یک روند است یعنی در یک زمان معین از نقطه ای شروع می شود و به تناسب موقعیت جامعه و ویژگی ها و امکانات آن شکل های مختلف می پذیرد و در نقطه ی معینی خاتمه می یابد. نقطه خاتمه را هدف های توسعه تعیین می کند و خود می تواند نقطه آغاز مرحله یا روند بعدی توسعه باشد.» (ساده، ۱۳۷۵: ۷۳) ویژگی دوم توسعه آن است که یک روند منظم است یعنی فقط یک پدیده یک بعدی نیست و از چند دیدگاه قابل طرح است. به سخن دیگر وقتی از توسعه ی یک جامعه صحبت می شود باید توسعه یک سیستم و اجزاء تشکیل دهنده آن و ارتباط متقابل آن ها در نظر گرفته شود و تنها به زمینه های مادی زندگی اجتماعی بدون ابعاد معنوی و یا به ابعاد معنوی بدون زمینه های مادی توجه نشود. مشخصه سوم توسعه در توجه به این امر است که توسعه را نباید تنها با توجه به عوامل خارجی یک جامعه مورد تجزیه و تحلیل قرار داد. عوامل فرهنگی و اجتماعی داخل یک جامعه همان قدر در امر توسعه اهمیت دارند که عوامل خارجی. آنچه معمولاً از جانب کشورهای پیشرفته صنعتی به ممالک در حال گذر به عنوان الگوی توسعه پیشنهاد می شود حاکی از توجه مطلق به جنبه های اقتصادگرایی توسعه است و در هیچ یک از آن ها به زمینه های فرهنگی و اجتماعی جوامع مزبور توجه نشده است به سخن دیگر تنها اقتصاد و عوامل اقتصادی به عنوان عوامل تعیین کننده توسعه در جوامع مزبور ملحوظ شده است به همین سبب تا کنون هیچ توسعه ای به دنبال نداشته است. در این مقاله برآنیم تا به طور اساسی به ریشه های فرهنگی توسعه و بطور خاص رابطه میان ابعاد عاطفی فردی و اجتماعی موثر بر آن و تعاریف و دیدگاههای مختلف جامعه شناسی در این خصوص بپردازیم. به هر حال هر مفهوم علمی به صورت خلق الساعه به وجود نمی آید بلکه به طور ضمنی در اندیشه های متفکران پیشین به نوعی مطرح شده و به مرور زمان با جزئی تر شدن علوم و تخصصی تر شدن، آن ها مفاهیم و گرایش های جدیدی بوجود می آید. اصطلاح و مفهوم توسعه نیز از این قاعده مستثنی نیست. ۱- توسعه: واژه ی توسعه در لغت به معنای خروج از «لُفاف» است. در قالب نظریه نوسازی، لفاف همان جامعه سنتی و فرهنگ و ارزش های مربوط به آن است که جوامع برای متجدد شدن باید از این مرحله سنتی خارج شوند. در تعریف توسعه نکاتی را باید مدنظر داشت که مهم ترین آنها عبارتند از اینکه اولاً توسعه را مقوله ی ارزشی تلقی کنیم، ثانیاً آن را جریانی چند بعدی و پیچیده بدانیم، ثالثاً به ارتباط و نزدیکی آن با مفهوم بهبود توجه داشته باشیم. (از کیا، ۱۳۸۴: ۸) در مجموع توسعه جریانی است چند بعدی که مستلزم تغییرات اساسی در ساخت اجتماعی هماهنگ با نیازهای متنوع اساسی و خواسته های افراد و گروههای اجتماعی در داخل نظام از حالت نامطلوب زندگی خارج گشته و به سوی وضعی از زندگی که از نظر مادی و معنوی بهتر است سوق می یابد. (مایکل تودارو، ۱۳۹۷: ۱۷)

۲- توسعه اجتماعی: توسعه اجتماعی از مفاهیمی است که با چگونگی و شیوه ی زندگی افراد یک جامعه پیوند تنگاتنگی دارد و در ابعاد عینی بیشتر ناظر بر بالا بردن سطح زندگی عمومی از طریق ایجاد شرایط مطلوب و بهینه در زمینه های فقر زدایی، تغذیه، بهداشت، مسکن، اشتغال، آموزش و چگونگی گذران اوقات فراغت می باشد. بر این مبنا است که گفته می شود. منظور از توسعه اجتماعی اشکال متفاوت کنش متقابلی است که در یک جامعه خاص همراه با توسعه تمدن رخ می دهد. توسعه اجتماعی و توسعه فرهنگی جنبه های مکمل و پیوسته یک پدیده اند و هر دو نوع الزاماً به ایجاد وجوه تمایز فرآیند جامعه منجر می شوند. (توسلی، ۱۳۷۲: ۸۴) مفهوم توسعه اجتماعی بر موضوعات مربوط به تأمین نیازهای بشر و ارتقاء کیفیت زندگی تمرکز کرده است. در واقع توسعه اقتصادی باید با اهداف اجتماعی خاص وفق داده شود. در این مفهوم هدف آن است که به جای GNP به GNW توجه نمود. (دیوپ، ۱۳۷۷: ۳۸)

۳- توسعه فرهنگی: مفهوم توسعه فرهنگی در اوایل دهه ۱۹۸۰ به بعد از طرف یونسکو به عنوان یک سازمان فرهنگی در مباحث توسعه مطرح شده و از مفاهیمی است که نسبت به سایر بخش های توسعه چون توسعه اقتصادی، توسعه اجتماعی و توسعه سیاسی از ابعاد و بار ارزشی بیشتری برخوردار است. و تأکید بیشتری بر نیازهای غیرمادی جامعه دارد. بنابراین فرایندی است که در طی آن با ایجاد تغییراتی در حوزه های ادراکی، شناختی و گرایشی انسان ها، قابلیت ها و باورها، شخصیت ویژه ای را در آن ها بوجود می آورد. که حاصل این باورها و قابلیت ها، رفتارها و کنش ها خاصی است که مناسب توسعه می باشد. به عبارتی حاصل فرایند توسعه

فرهنگی کنار گذاشتن خرده فرهنگ های نامناسب توسعه ای است. (ازکیا و غفاری، ۱۳۸۴: ۴۸) در بررسی توسعه فرهنگی باید به کیفیت سطح زندگی و فرهنگی جاری جامعه اشاره کرد. بر این اساس وظیفه اصلی هر برنامه توسعه فرهنگی بی درنگ برآورده کردن نیازهای فرهنگی است، تا از این طریق مردم به کالاهای فرهنگی که به زندگی و رشد فرهنگی که به زندگی و رشد فرهنگ آنها دوام می بخشد دسترسی بیشتری می یابند. از دیدگاه کارشناسان یونسکو «توسعه فرهنگی در جهت اعتلاء بخشیدن به تلاش های مربوط به آفرینش است که برهنرها، تشویق به تولید صنایع دستی، بهبود آموزش های هنری، مشارکت مردمی، توسعه کتب، مطالعه، سواد، انتشار علمی، مطبوعات، رعایت حق مؤلف، تولیدات داخلی، میراث فرهنگی، بسط مبادلات فرهنگی، ادراک متقابل فرهنگ ها، انتشار شاهکارهای نمونه، مبادله اطلاعات، آموزش عمومی و... دارند.» (زیاری، ۱۳۷۹: ۹۵)

۴- عواطف اجتماعی: در دیدگاه جامعه شناختی، به عطفه عموماً به عنوان شیوه ای که بدن به شرایط محیطی واکنش نشان میدهد، نگریسته میشود. تام عاطفه را "فرایندی که در آن کنش گران موقعیت های واقعی یا تخیلی اجتماعی رارزیابی نموده و به آن ها واکنش نشان می دهند(تام، ۲۰۰۶: ۱۶)" تعریف می کند. جامعه شناسی عاطفه مبتنی برپیش فرض هایی است که با پیش دآوری های عامیانه متفاوت است: اول اینکه، کارکرد روانی انسان نیازمند تعدادی از حالات عاطفی مداوم است. دوم اینکه عواطف ماهیت ضداجتماعی و فردنگرانه ندارند؛ بلکه بصورت اجتماعی الگو می یابند و بخش مهمی از بقای سازمان اجتماعی هستند. سوم اینکه در بیشتر موارد، فرایندهای اجتماعی و نه صرفاً فرهنگ و بیولوژی در ساخت عاطفه دخیلند(فرانک، ۲۰۰۱: ۴۴۷) عاطفه از احساس، حالت، تأثر، و حسمتفاوت است؛ چراکه آنها به تجربه ای ناشی از حالات جسمانی (گرسنگی، درد) و حالت هیجانی، که به ارزیابی های مثبت یا منفی از یک شیء، رفتار، یا ایده می پردازد، اشاره دارند. می توان گفت عاطفه گونه ای از هردو واقعیت است که تعیینی فرهنگی دارد. حالت، در مقابل عاطفه، شدیدتر است، عاطفه اغلب با شدت کمتر ظاهر شده و وابستگی به یک موقعیت خاص کمتر است. احساسات، الگوهایی از ادراکات، اداهای با معنی و معنای فرهنگی هستند که پیرامون تعامل با یک ابژه اجتماعی (معمولاً شخص دیگریا گروهی مانند خانواده) سازماندهی می شوند. این الگوها سازه هایی اجتماعی هستند، مانند عشق رومانسیک عشق مربوط به والدین و وفاداری. عاطفه شامل فرایندهای چندی است، شامل: الف) ارزیابی از یک محرک در زمینه خودش، ب) به وجود آمدن تغییرات حسی فیزیولوژیکی یا بدنی، ج) ابراز آزادانه و یا فروخورده اداهای بامعنی، د) رخدادی فرهنگی که با مجموعه ای از عوامل قبلش مرتبط باشد. لازم به ذکر است که نیازی نیست که هر چهار مؤلفه فوق همزمان مهیا باشد. (تویتس، ۱۹۸۹: ۳۱۹)

۵- مفهوم نوسازی: اصطلاح لاتین «مدرنیزاسیون» در ادبیات فارسی معادل هایی چون نوسازی، مدرن شدن، امروزیه کردن، متجدد شدن، نوین گری، نوین سازی پیدا کرده است. این مفهوم از کلمه لاتین «مُد» به معنی همین حالا یا هم اکنون گرفته شده است. (ازکیا، ۱۳۷۹: ۸۷) نوسازی فرایند گسترده ای است که ابعاد وسیعی از حیات فردی و اجتماعی انسان هارا دربرمی گیرد. جامعه شناسان در تعریف نوسازی معمولاً به ابعادی چون تفکیک و تمایز اجتماعی نقش ها و دگرگونی در کنش ها و غالب شدن کنش های عقلانی و منطقی در میان افراد جامعه توجه دارند. از لحاظ اجتماعی نوسازی جامعه و نهادهای اجتماعی زمانی رخ می دهد که محدودیت های گذشته از میان برداشته می شود. اما افراد زمانی متجدد شدند که قید و بندهای فکری از طریق آموزش و پرورش هیئت های حاکمه، سواد و رسانه های جمعی از بین رفت و این خود باعث شد که افرادی گونه ای دیگر به جهان بنگرند و به اصطلاح آگاهانه انتخاب کنند. (گلدروپ، ۱۳۷۵: ۲۶) ام فرانسیس آبراهام در یک جمع بندی از تعاریف نوسازی، آن را فرایند پیچیده و چند لایه ای جهت توسعه ی اقتصادی، تغییرات در نگرش و انقلاب در ارتباطات تعریف کرده است ولی خود اذعان می کند که این تعریف همه شعب نوسازی را در بر نمی گیرد. قضایای تعریف وی را می توان به شرح زیر خلاصه کرد:

- نوسازی فرایند رشدی با نتایج مثبت و منفی است.
- به علت جهت گیری ارزشی، نیازی به رهایی از دلالت نوسازی نیست.
- اصطلاح دیگری برای جایگزینی وجود ندارد. غربی شدن، به جهت گیری قوم مدارانه مشخص تری نیاز دارد.
- نوسازی یک فرایند مستمر و مداوم است.
- نوسازی یک فرایند جامع است که بر جنبه های مختلف زندگی اثر می گذارد. (زارع، ۱۳۷۳: ۳۷۷)

پیشینه پژوهش

در خصوص عوامل و موانع فرهنگی و اجتماعی توسعه تحقیقات، کتب و مقالات پژوهشی بسیاری نوشته شده است و جامعه شناسان و اندیشمندان اجتماعی و فرهنگی به فراخور ضرورت موضوع و علاقه و سلیقه خود در بعضی نقاط جهان به کنکاش و مطالعه پیرامون موضوع مورد نظر پرداخته اند. اما اساساً عمده مطالعات انجام شده در چهارچوب مکتب نوسازی و درگرایش های مختلف اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی پس از جنگ جهانی دوم به انجام رسیده است. درذیل برخی از مهم ترین پژوهش هایی را که در جهان و در داخل کشور انجام شده است معرفی می نمایم. در میان اندیشمندان کلاسیک که در حوزه جامعه شناسی عواطف و بارویکرد فرهنگی توسعه تحقیق یا نظریه پردازی کرده اند، می توان به ماکس وبر، آلتوسر، آلدوسولاری، فیلول، مک کله لند، اینکلس، لیپست، لرنر و دیگران اشاره کرد. "ماکس وبر" با مطالعه اخلاق اقتصادی شش مذهب بودا، کنفوسیوس، هندو، اسلام، یهود و مسیح معتقد است که همبستگی متقابلی میان اخلاق اقتصاد کالوینیست ها وجود دارد. وبر مهم ترین دلیل توسعه غربی ها و متقابلاً عدم توسعه کشور های دیگر در اقصی نقاط جهان را ناشی از ویژگی های دینی آنها مخصوصاً ویژگی دینی پروتستان ها می داند. (ریترز، ۱۳۸۷: ۳۵) "آلتوسر" با مطالعه در کشور هند شماری از ارزش ها و نهادهای سنتی را مطرح کرد که نتیجه مرتبط و جمع شونده آن ها این کشور را از فعالیت های اقتصادی عقب نگه داشته است. (رئوفی، ۱۳۸۵: ۴۲) "آلدوسولاری" با مطالعه در کشور اروگوئه مهم ترین عامل عدم توسعه این کشور را ساخت نامناسب اجتماعی و اداری این کشور مخصوصاً رواج پدیده "ویژه گرایی" در این کشور میدانند. منظور از ویژه گرایی جایگزینی روابط بر ضوابط است. "فیلول" با مطالعه در کشور آرژانتین عامل عدم توسعه در این کشور را، جهت گیری ارزشی انفعالی در این کشور میدانند. وی این جهت گیریها را در قالب، تمایل به تصور دنیادار حالت انفعالی، خوارشمردن کارهای یدی، تأکید بر نام اجداد و... میدانند. (رئوفی، ۱۳۸۵: ۴۷) "مک کله لند" با جمع آوری مدارکی از انقلاب صنعتی در انگلستان مهم ترین عامل توسعه را مسئله ای بنام "نیاز به پیشرفت" می داند. وی منبع اصلی این انگیزه را در ارزشها، عقاید و ایدئولوژی حاکم بر جامعه می داند. "الکس اینکلس" با مطالعه در شش کشور در حال توسعه مهم ترین دلیل توسعه را در انگیزه های روانی و ذهنی و تبدیل شدن انسان به "انسان نو" میدانند که بیشتر جنبه ارزشی دارد. (عسگری خانقاه، ۱۳۷۰: ۱۳۱) "لیپست" با مطالعه در کشورهای آمریکای لاتین مهم ترین عامل توسعه نیافتگی را در این کشورها تأثیر متغیرهای فرهنگی چون ویژه گرایی خانوادگی، رواج ارزش های اشرافی، کارفرمایی حمایت گرا، عدم تخصص شغلی و مانند این می داند. (زارع، ۱۳۷۳: ۳۹۴) "دانیل لرنر" در مطالعه ای که (در سال ۱۹۵۱ - ۱۹۵۲) درباره شش کشور خاورمیانه از جمله ایران انجام داد مهم ترین مانع توسعه در این کشورها را زمینه های اجتماعی؛ چون میزان شهرنشینی، سواد و دسترسی به رسانه ها می داند. (سراج زاده، ۱۳۷۳، ۴۲۷) علاوه بر تحقیقات و مطالعاتی که در بالا ذکر شد مطالعات بسیار دیگری نیز درباره موانع توسعه اجتماعی و فرهنگی با مضمون نوسازی در سطح جهان انجام شده است که از مهم ترین آن ها می توان به موارد زیر اشاره نمود: مطالعات "دوزیر" در سرخپوستان پوئبلوی جنوب غربی آمریکای شمالی، مطالعات راجرز در باب توسعه روستایی و با تأکید بر خرده فرهنگ دهقانی، مطالعات "هیگن" با تأکید بر وجود شخصیت استبدادی در طفل به عنوان عامل مهم توسعه نیافتگی، نظریات و مطالعات "برینگتون مور" با تأکید بر ریشه های اجتماعی استبداد و دموکراسی در کشورهای هند، انگلستان، فرانسه روسیه، آمریکا، آلمان، چین و ژاپن و تحقیقی در کانادا در سال ۱۹۹۱ درباره گروههای قومی در شهرهای مونترال، تورنتو، و ونکوور.

در ایران نیز بنا بر ضرورت تحقیق و در مضمون رویکرد نوسازی به ویژه نوسازی روانی، مطالعات و تحقیقات مختلفی درباره موانع توسعه فرهنگی و اجتماعی صورت پذیرفته است و در این خصوص کتب و مقالات پژوهشی بسیاری به رشته تحریر درآمده است که در ذیل به چند نمونه از آن ها اشاره می نمایم. مطالعات "حسین عظیمی" در کتابی تحت عنوان «مدارهای توسعه نیافتگی در اقتصاد ایران» در سال ۱۳۸۴ که در آن به رابطه میان فرهنگ، اقتصاد و توسعه پرداخته است و معتقد است برای توسعه اقتصادی، انسان ها نیازمندند که ذهن و نگرش آن ها متحول شده باشد. او باورهای فرهنگی عمده و اساسی برای توسعه اقتصادی را در مواردی چون؛ حاکمیت نگرش علمی بر باورهای فرهنگی جامعه، باور فرهنگی به لزوم احترام به حقوق دیگران، باور فرهنگی به برابری انسان ها، باور فرهنگی به لزوم نظم پذیری جمعی، باور فرهنگی به آزادی سیاسی و باور فرهنگی به لزوم توجه معقول به دنیا و مسائل مادی مربوط به آن و دوری از ریاضت وزهدمی داند. (عظیمی، ۱۳۸۴: ۷۹) پژوهش عزت الله سام آرام در سال ۱۳۸۴ در

استان لرستان که در آن محقق بر عوامل و پدیده های فرهنگی که راه را بر توسعه اجتماعی و فرهنگی در این استان بسته است تاکید دارد. او مهم ترین موانع فرهنگی و اجتماعی توسعه در این استان را عبارت از نزاع های محلی، عدم گسترش دموکراسی در نظام مدیریت و ساخت روستاها، استبداد خوانین و ایلخانان عشایر و ازدواج زودرس می داند. (رتوفی، ۱۳۸۵: ۶۴) پژوهشی تحت عنوان؛ بررسی اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن در بین ساکنان شهر زنجان در سال ۱۳۸۶ توسط سجاد او جاقلو و محمد جواد زاهدی که در این تحقیق متغیر وابسته اعتماد تعمیم یافته است که با شش بعد: صراحت، صداقت، سهیم کردن، تمایلات همکاری جوانه، اطمینان و رفتار مبتنی بر اعتماد مورد سنجش قرار گرفته است. متغیرهای مستقل پژوهش عبارتند از: سنت گرایی، پایگاه اجتماعی و تحصیلات. نتایج تحقیق نشان میدهد که میان متغیر سنت گرایی و اعتماد تعمیم یافته رابطه معناداری وجود ندارد ولی میان متغیر سنت گرایی و دو بعد اعتماد یعنی صراحت و صداقت رابطه معناداری وجود دارد. همچنین میان متغیر پایگاه اجتماعی و اعتماد تعمیم یافته رابطه معناداری وجود ندارد ولی میان متغیر تحصیلات و اعتماد تعمیم یافته رابطه معناداری وجود دارد. همچنین میان متغیر پایگاه اجتماعی و اعتماد هابرمیزان توسعه مؤثر می باشد. پژوهشی با عنوان؛ جهانی شدن، ملیت و هویت قومی در قوم آذری به وسیله ایرج ساعی در سال ۱۳۸۴ در آذربایجان شرقی با محوریت شهر تبریز که در آن بر تأثیر جهانی شدن در ایجاد و تقویت هویت جمعی و به تبع آن تقویت خاص گرایی فرهنگی در این قوم تأکید شده است. در این پژوهش همچنین به بررسی جایگاه ملیت به مثابه چارچوب اصلی همبستگی جمعی و سست شدن روابط بین قومی و دولت ها پرداخته و آن را به عنوان متغیری مهم در توسعه قلمداد کرده است. (رتوفی، ۱۳۸۵: ۷۳) مطالعات مجتبی مقصودی در سال ۱۳۸۰ که در آن بر بحران های قومی دوران معاصر متمرکز و آن را در سه مقطع زمانی یعنی از مشروطیت تا استقرار دولت رضا شاه، از شهریور ۱۳۲۰ تا خاتمه بحران آذربایجان و کردستان در سال ۱۳۲۵ و دوران پس از پیروزی انقلاب اسلامی مورد کنکاش قرار داده است. تحقیق ابتداء راساتنه های آذربایجان و خوزستان و سپس آذربایجان و کردستان انجام شده است. نتایج نشان می دهد که؛ مهم ترین ممیزه توسعه در ابعاد فرهنگی آن نهفته است. گروه های اجتماعی و قومی معمولاً بر اساس موارث فرهنگی مثل زبان، مذهب و آداب و رسوم و تاریخ شکل می گیرند و رشد آن ها متأثر از درک و تجربه مشترک از محدودیت مادی، شرایط نامطلوب زندگی، سختی ها و به حاشیه رانده شدن ها می باشد. (مقصودی، ۱۳۸۰: ۲۳)

اگرچه محور اصلی پژوهش های مطرح شده به صورت ساختاری و با رویکرد نوسازی و گاه در مضمون نوسازی روانی که در زمره جامعه شناسی عواطف می باشد زمینه توسعه اجتماعی و فرهنگی را بر اساس متغیرهای مختلف مثل؛ نظم پذیری جمعی، باور فرهنگی، عدم گسترش دموکراسی در نظام مدیریت، اعتماد، انسجام، امنیت، تعهد و میزان تعمیم یافتگی آن ها را به صورت معناداری مورد تبیین قرار داده است، ولی به وضوح رابطه احساسات و ویژگی های روانی و میزان ضریب آن بر اندازه توسعه مورد غفلت قرار گرفته است. نقطه تمایز مقاله مورد بحث، لحاظ رابطه معنادار احساسات و عواطف اجتماعی با میزان توسعه، خاصه توسعه فرهنگی است. مستندات پژوهش حاضر با محور قرار دادن دیدگاه نوسازی به ویژه نوسازی روانی بر مولفه های درونی تاکید دارد که چگونه بر میزان ارتباطات اجتماعی، نوع سازماندهی و چگونگی احساسات و رفتارهای عاطفی آن ها تاثیر و اندازه توسعه فرهنگی را مورد توصیف و تبیین قرار می دهد که در نوع خود بی بدیل می باشد.

چارچوب نظری و مفهومی

همیشه در تحقیقات و پژوهش های علوم اجتماعی استفاده از آراء و نظریات صاحب نظران این رشته به منظور تبیین و تحلیل موضوعات و پدیده های اجتماعی مورد نظر امری ضروری و اجتناب ناپذیر بوده است. جامعه شناسی علمی است که حتی در تجربی ترین شکل خود با نظریه سروکار دارد. بنابراین استفاده از چارچوب نظری مناسب و قوی برای تحلیل موضوع مورد پژوهش موجب می شود محقق بهتر و اصولی تر واقعیات اجتماعی را با مبانی و نظریات علم جامعه شناسی تبیین و تفسیر نماید. "نظریه مجموعه قانون هایی است که بر مبنای قواعد منطقی با یکدیگر در ارتباط بوده و مبین بخشی از واقعیت است. به بیان دیگر نظریه گفتاری است که بیانگر رابطه علت و معلولی میان پدیده هاست". (توسلی، ۱۳۷۰: ۲۵) در ادبیات توسعه به طور کلی با دو پارادایم نوسازی و وابستگی روبرو هستیم. که هر یک از این دو با الگوهای نظری خود به تبیین موضوع توسعه و بررسی ریشه های عقب ماندگی جوامع پرداخته اند. چنانچه رویکرد نوسازی، مساله هایزی نظم را بررسی می کند که جوامع چگونه منتظم می مانند. و در توضیح

علل توسعه نیافتگی جوامع بر عوامل درونی تاکید دارد. ولی دید گاه وابستگی مساله تغییر در نظم اجتماعی را وجه همت خود قرار داده است. وریشه ها و علل عقب ماندگی راناشی از فرایند تاریخی و ارتباطات خارجی می داند. بنابر آنچه گفته شد و بنابر ماهیت تحقیق حاضر و در نظر داشتن مفهوم تعادل که به عنوان ثمره بهگشت اجتماعی شمرده می شود در این بخش از پژوهش به بررسی و سنخ شناسی پارادایم نوسازی و زیر مکتب های وابسته به آن خواهیم پرداخت. لازم به ذکر است که در چارچوب نظری ارائه شده محور اساسی بحث که بر اساس آن موضوع مورد پژوهش تبیین و تحلیل می شود نظریات تالکوت پارسونز می باشد. به طور کلی نظریه های جامعه شناسان کلاسیک درباره ی توسعه ی اجتماعی را می توان به دو گروه نظریه های دوری و نظریه های خطی تقسیم کرد. نظریه های دوری توسعه مربوط به اندیشمندانی چون ابن خلدون، ژان باتیست ویکو، اسوالد اشپنگلر و آرنولد توین بی، می باشد و نظریه های خطی توسعه با الهام از اندیشه ی جامعه شناسان و اندیشمندانی چون آگوست کنت، هربرت اسپنسر، امیل دورکیم، فردیناند تونیس، کارل مارکس و ماکس وبر ارائه گردیده است. (زارع، ۱۳۷۳ : ۳۷۹) اصطلاح جامعه شناسی برای نخستین بار به وسیله ی کنت به کار برده شد. او از بنیانگذاران مکتب «اثباتگرایی» در جامعه شناسی می باشد. آگوست کنت پیشرفت انسان را دارای سه مرحله الهی یا ربانی، متافیزیک، یا مابعدالطبیعه و مرحله ی اثباتی یا علمی می داند که هر مرحله تاریخی سازمان اجتماعی، تفوق سیاسی و فعالیت خاص و غالب خود را دارد. به نظر کنت هر یک از مراحل پیشرفت جامعه ی بشری، باتکامل ذهن بشر شکل می گیرد. ساخته شدن هر نظام نو، تنها پس از نابودی نظام کهنه و تحقق بالفعل امکانات بالقوه سامان ذهنی پیشین امکان پذیر است، گرچه تأکید کنت بیشتر بر مراحل تحول ذهنی بشر و رهایی تدریجی آن معطوف بود، بر این نکته نیز تأکید داشت که قرینه ی این مراحل در تحول سازمان اجتماعی و انواع سازمان ها و واحدهای اجتماعی و اوضاع مادی زندگی بشر نیز رخ می دهد. او معتقد بود که به موازات وقوع تغییرهایی در تحول ذهنی، سازمان اجتماعی و اوضاع مادی زندگی بشر نیز دستخوش تحول می شود. گرچه کنت بارها بر این نکته پافشاری می کند که در کار تبیین پیشرفت بشر، تکامل فکری اصلی تعیین کننده به شمار می آید، اما عوامل دیگری را نیز در این کار دخیل می داند که همگی به صورت ماهوی به عنوان عاملی درون فردی یا بیرون جامعه ای موجبات توسعه فرهنگی را فراهم می آورد. دورکیم واقعیت های اجتماعی را در دو نوع واقعیت اجتماعی مادی و غیرمادی از یکدیگر تفکیک می کند. واقعیت های اجتماعی مادی مثل دیوانسالاری و قوانین یک جامعه می باشد و واقعیت های غیرمادی مانند فرهنگ و نهادهای اجتماعی است اما آنچه دورکیم بر آن تأکید دارد و در فرآیند توسعه اجتماعی جوامع، آن را عامل اصلی قلمداد می کند واقعیت های اجتماعی غیر مادی هستند. (ریترز، ۱۳۷۴ : ۲۲) دورکیم در اثر معروف خود به نام «تقسیم کار اجتماعی» چگونگی گذر جوامع از مرحله ی سنتی به مرحله صنعتی را تحلیل کرده و معتقد است واقعیت اصلی در گذار از جامعه ی سنتی به جامعه ی مدرن و صنعتی از میان رفتن پیوندهای کهنه مبتنی بر انسجام مکانیکی می باشد. وی توسعه ی جوامع را در طی دو مرحله می بیند که آن ها را با عناوین «همبستگی مکانیکی» و «همبستگی ارگانیکی» مطرح می کند. نقطه اتصال نظریات دورکیم با رویکرد نوسازی، عامل فرهنگ نهادی شده و استقرار آن در افکار، احساسات و رفتار افراد از طریق فعالیت های دسته جمعی و نیاز به همبستگی بر اساس شباهت هادرجوامع کوچک و سنتی و نیاز به تفاوت هادرجوامع بزرگ و مدرن می باشد. ماکس وبر از دانشمندان مشهور جامعه شناسی است که نظریه ای مهم در باب تغییر و توسعه ی اجتماعی ارائه نموده است. "وبر" در تبیین ریشه های ظهور سرمایه داری و چگونگی توسعه یافتگی و صنعتی شدن غرب درباره عناصری چون عقلانیت و اقتدار بحث می کند. ماکس وبر توسعه و تغییر جوامع را تغییر اساسی تاریخی از جامعه های همگن با مشخصه جایگاه های منزلتی روشن و روابط صمیمانه به جامعه ها بر اساس نفع شخصی و ارتباط های حساب شده می داند. (کرایپ، ۱۹۸۳ : ۱۵۱) این مصداق جوامع گمین شافت و گزل شافت فردیناند تونیس و مفهوم همبستگی مکانیکی و همبستگی ارگانیکی در آراء دورکیم می باشد. فردیناند تونیس در تفسیر توسعه و تکامل جوامع بر ساختارهای اجتماعی و چگونگی روابط متقابل اعضاء یک جامعه تأکید می کند. جامعه شناسان معاصر از اصطلاح گمین شافت و گزل شافت تونیس برای تقسیم بندی جوامع به جوامع توسعه نیافته و توسعه یافته استفاده می کنند. چنانچه ملاحظه می شود اندیشه ی تونیس درباره ی توسعه ی تاریخی جوامع و تقسیم بندی دو وجهی او شباهت بسیار زیادی با آراء و نظریات ماکس وبر درباره فرآیند عقلانیت و گذار از جماعت به انجمن دارد و این گونه شناسی را می

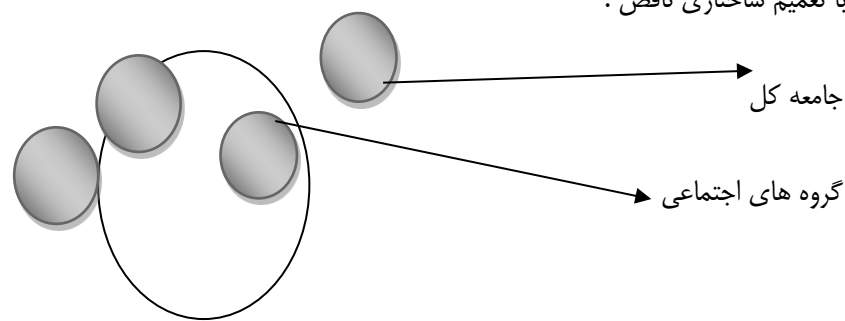
توانیم بصورت بارزی در اندیشه سایر متفکران جامعه‌شناسی معاصر نیز مشاهده نمائیم. چنانچه تالکوت پارسونز با تاسی از سنخ‌شناسی تونیس درباره‌ی متغیرهای الگویی صحبت به میان آورده است و جوامع سنتی را از جوامع مدرن تمیز داده است. اگرچه عمده مباحث و آراء ارائه شده پیرامون توسعه و توسعه نیافتگی با توجه به عوامل و شرایط داخلی جوامع مورد نقد و بررسی قرار می‌گیرد. (دیدگاه نوسازی) وجه دوم به نقد و بررسی توسعه و توسعه نیافتگی با توجه به عوامل و مداخله گرهای خارجی اشاره دارد. (دیدگاه وابستگی) و وجه سوم ریشه توسعه و توسعه نیافتگی را بر اساس روابط کلیت یافته بین المللی تفسیر و تبیین می‌کند. (دیدگاه نظام جهانی) ولی مادر این مقاله تلاش می‌کنیم تا با تأکید بر دیدگاه نوسازی، به ویژه نوسازی اجتماعی و روانی به صورت فراتحلیل این رویکرد را تفسیر و تبیین نماییم. نظریه پردازان حوزه‌های نوسازی اجتماعی، سیستم‌های اجتماعی را به عنوان واحد مطالعه‌ی خود در نظر گرفته‌اند و بر رابطه میان شخصیت، جامعه و فرهنگ تأکید دارند. اندیشمندان این حوزه در تبیین فرایند توسعه اجتماعی با طرح متغیرهای دوگانه فرهنگی و اجتماعی، جوامع توسعه نیافته (سنتی) را از جوامع توسعه یافته (مدرن) تفکیک کرده و ویژگی‌های ارزشی یا الگوهای عمل رایج در این جوامع را مورد بحث و بررسی قرار داده‌اند. از مهم‌ترین نظریه‌پردازان این حوزه می‌توان به جامعه‌شناسان برجسته‌ای چون تالکوت پارسونز، هوزلیتز، اسملسر، ایزنشتاد و برینگتون مور اشاره کرد. تالکوت پارسونز در تاریخ نظریه‌های جامعه‌شناسی توسعه نقطه‌ی عطف مهمی به شمار می‌آید. او از چهره‌های توانمند مکتب ساختاری - کارکردی است که اندیشه‌های خود را با بهره‌گیری از آراء جامعه‌شناسان کلاسیکی چون کنت، دورکیم، وبر، پاره توود یگران مطرح ساخته است. در حوزه بحث نوسازی و توسعه جوامع عمده‌ی بحث پارسونز در «متغیرهای الگویی» خلاصه می‌شود. منظور او از متغیر انتخاب یک شق از دوشقی است که کنشگر پیش از آنکه معنای موقعیت بر او معلوم شود و بخواهد به عمل دست بزند باید یکی از آن دو را انتخاب کند. معمولاً این انتخاب بر الگوهای ارزشی متفاوت حاکم بر رفتار فرد با دیگران دلالت دارد که دقیقاً بر اندازه توسعه تأثیر می‌گذارد. پارسونز مفهوم متغیرهای الگویی را تحت تأثیر جامعه‌شناسان کلاسیک بخصوص تحت تأثیر سنخ‌شناسی تونیس از جامعه مطرح کرده است. پیش از او تونیس تلاش می‌کرد تا حرکت تکاملی غرب را بر اساس ساختارهای اجتماعی آن توضیح دهد و به همین خاطر دسته بندی دوگانه‌ای را ارائه کرد که بعدها پایه‌ی اصلی نظریه‌های نوسازی و تقریباً قسمت اعظمی از جامعه‌شناسی توسعه گردید. وی در روابط اجتماعی موجود دو نوع اراده را حاکم می‌دید که از آن‌ها با نام (۱) اراده‌ی طبیعی، (۲) اراده قراردادی نام می‌برد و بر همین اساس دو گروه اجتماعی گمین شافت و گزل شافت را از یکدیگر متمایز می‌کرد. پارسونز با اتکاء به این سنخ بندی و با اتکاء به نظریه‌ی نوع ایدئال وبر خصایص ویژه‌ای برای این دو قطب تعاملی در نظر می‌گیرد. وی با طرح این نظریات می‌خواهد ارزش حاکم بر جوامع گوناگون رابه دست آورد و ماهیت آن‌ها را در رابطه‌ی با این جهت گیری‌ها مشخص می‌کند. متغیرهای الگویی زمینه‌ای است که پارسونز در آن نظریه‌ی کنش و نظریه‌ی سیستمی‌اش را در ارتباط با هم در نظر می‌گیرد و چهار نوع جهت گیری ارزشی دو وجهی را معرفی می‌کند که به ترتیب عبارتند از: ۱. عاطفی بودن در برابر خنثی بودن از لحاظ عاطفی. ۲. خاص گرایی در برابر عام گرایی. ۳. پراکنده بودن در برابر ویژه بودن. ۴. انتسابی بودن در برابر اکتسابی بودن.

پارسونز معتقد است جهت گیری ارزشی افراد در جوامع سنتی یا جوامع ابتدایی بیشتر عاطفی، خاص گرا، پراکنده و انتسابی می‌باشد و برعکس جهت گیری ارزشی افراد در جوامع مدرن یا صنعتی امروز از لحاظ عاطفی خنثی، عام گرا، ویژه و اکتسابی می‌باشد. البته باید در نظر داشت این دسته بندی، نوعی دسته بندی تیپ ایدئال است و در عمل جوامع و افراد حتماً در یکی از این دو قطب قالب بندی نمی‌شوند. بررسی موضوع توسعه فرهنگی با رویکرد نوسازی و مبتنی بر دیدگاه پارسونز و اینکه این دیدگاه به لحاظ نظری دارای ارزش تبیینی است و به اقتضای اهداف مورد نظر در هر جامعه که می‌خواهد با رفع موانع، دستاویزی برای توسعه داشته باشد، بحث را می‌تواند در دو سطح خرد و سطح کلان تحلیل و تبیین نماید. چنانچه در سطح خرد می‌توان به تعامل اجتماعی میان افراد یا کنش‌گران با یکدیگر بر اساس موقعیت یا منزلت و جایگاه آن‌ها در ساختار نظام اجتماعی تا تشکیل یک «ما» یادستایی به یک هویت جمعی فراگیر اشاره نمود و در سطح کلان این موضوع از طریق تعامل میان «ماهای مختلف» بررسی می‌شود البته لازم به ذکر است که رابطه‌ی میان سطح خرد و کلان در موضوعیت نظام اجتماعی کل قابل تبیین است چنانچه گیدنز معتقد است: "پهنه اساسی بررسی علوم اجتماعی، بنابر نظریه ساختار بندی نه تجربه کنش‌گری فرد است و نه وجود هر نوع جامعیت

اجتماعی، بلکه آن عملکردهای اجتماعی است که در راستای زمان و مکان سامان می گیرند". (ریتزر، ۱۳۷۴ : ۶۰۱) در حوزه کنش های فردی، بازاندیشی اجتماعی موجب نوعی اعتماد فعالانه خواهد شد اعتماد فعالانه اعتمادی است که باید آن را به دست آورد نه آن چیزی که از پایگاه اجتماعی یا نقش های مختلف از پیش تعیین شده، به دست آید. این اعتماد در جوامع توسعه یافته عاملی است برای همبستگی اجتماعی. در این میان آنچه اعتماد فعالانه و همبستگی اجتماعی را افزایش می دهد توسعه روابط شخصی بر اساس دموکراسی عاطفه است. به همین خاطر افرادی که از ساختمان عاطفی خودشان شناخت کافی داشته باشند و بتوانند با دیگران ارتباطات مؤثری برقرار کنند طبیعتاً آمادگی بهتری برای پذیرش وظایف و مسؤلیت های گسترده تر دارند. (گیدنز؛ ۱۹۹۴: ۱۸۴). در سطح کلان یک جامعه از "ماهای" مختلف و متنوعی تشکیل شده است که هر کدام نظام ارزشی، عقیدتی و الگوهای رفتاری خاص خود را دارند. ماهای مختلف در کلیت نظام اجتماعی با چهار مسئله اساسی روبرو هستند که عبارتند از: تفاهم نمادی، تنظیم سیاسی، تعمیم ساختاری و تنظیم اجتماعی. آنچه مقدمات نظم و توسعه را در یک جامعه در سطح کلان فراهم می سازد تفاهم نمادی و تنظیم سیاسی است. تفاهم نمادی به معنی ایجاد یک فلسفه مشترک، استانداردهای علمی، آرمانی و دینی مشترک و طرح هنجارهای اجتماعی، اخلاقی و قانونی مشترک برای ماهای مختلف به منظور رسیدن به یک تعامل همدلانه و توافق اجتماعی می باشد. تنظیم سیاسی نیز بر نظارت قانونی و همه جانبه عوامل اجرایی در قالب سیاست های اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی بر ماهای متنوع جامعه دلالت دارد. اما آنچه در تحقق توسعه نقش محوری و اساسی دارد، تعمیم ساختاری و تنظیم اجتماعی است. چلیپی در کتاب جامعه شناسی نظم در مورد تنظیم اجتماعی عقیده دارد که کنش های بین گروهی، وابستگی عاطفی افراد را تعمیم داده و تعهد درونی آنها را به یکدیگر فراگیر می کند و زمینه لازم را برای گسترش و انتزاع ارزشی جامعه فراهم می آورد. به نظر او تعمیم ساختاری مستقیماً در ارتباط با توسعه مطرح می شود، به این صورت که جوامعی که در معرض توسعه قرار می گیرند با مشکل تعمیم ساختاری و دگرگونی نظم روبرو می شوند و این گونه جوامع شاهد تفکیک اجتماعی، تکثیر و گروه بندی هستند. از این رو روابط بین گروهی در بعد ابزاری باقی نمی ماند و با گسترش این روابط در بعد اظهاری (گرم) امکان ورود گروه ها و جذب شان در هم دیگر بالا می رود و زمینه برتری هویت جامعه ای به هویت گروهی فراهم می آید. جامعه ای که مشکل تعمیم ساختاری ندارد، روابط بین گروهی توسعه می یابد و همبستگی های اجتماعی افراد با دیگران (افراد غریبه) افزایش می یابد و روابط گروهی جای خود را به روابط با همه می دهد و همین کار موجب بسط اجتماعی و نظم تعاملات اجتماعی و توسعه فرهنگی می گردد. (چلیپی، ۱۳۷۰ : ۲۲)

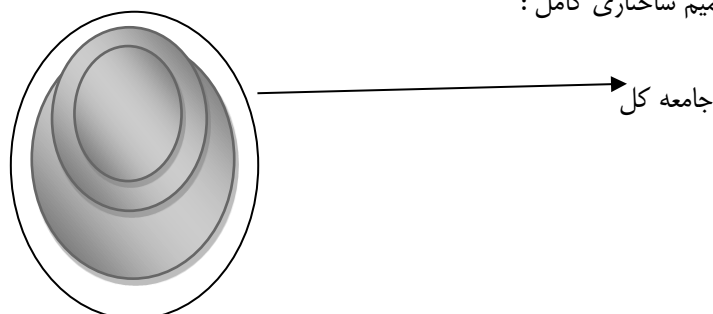
در زیر اشکال جامعه با تعمیم ساختاری ناقص و کامل ترسیم شده است:

۱- جامعه با تعمیم ساختاری ناقص :

شکل ۱: جامعه با تعمیم ساختاری ناقص

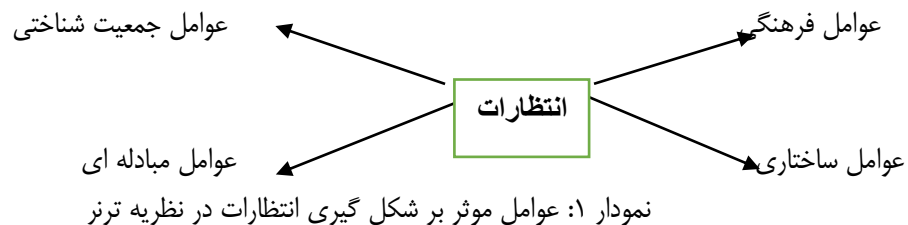
۲- جامعه با تعمیم ساختاری کامل :

گروه های اجتماعی

شکل ۲: جامعه با تعمیم ساختاری کامل

جامعه شناسی عواطف باتاسی از رویکرد نوسازی عامل ایجاد و بسط نظم اجتماعی و قرار گرفتن جامعه در مسیر توسعه را، گره خوردن احساسات و رفتارهای ذهنی افراد تحت تاثیر افکار و هژمونی فرهنگی و اجتماعی غالبی که از طریق تعاملات گروهی و کنش گری های اجتماعی شکل می گیرد تفسیر و تبیین می کند. سامرز افلر با تأثیر پذیری از افکار گافمن و کالینز در مفاهیمی چون فهم مشترک از حیثه زندگی روزمره و تمرکز بر این نکته که، کار و نحوه عمل، معنا، ادراک، شناخت و ارتباطات در حیثه زندگی روزمره در حکم نشانه یا باز نمودی از یک الگوی نهفته پیش پنداشته می باشد، وقوع احساسات مثبت و منفی در افراد را حاصل پیوند قدرت و اعتبار فرد در گروه و چگونگی شکل گیری سامان ذهنی یا "خود" و بازنگری مداوم موقعیت های مختلف اجتماعی می داند. (تنهایی، ۱۳۷۸: ۵۷) کمپر در نظریه ساختاری-ارتباطی خود با تاکید بر رابطه میان محرک های اجتماعی و فرآیندهای فیزیولوژیکی، معتقد است؛ قدرت و پایگاه دو بعد اساسی روابط اجتماعی هستند که موجب عاطفه خاصی در طی تعامل اجتماعی می شوند. (کمپر، ۱۹۹۱: ۳۳۰) او با تفسیم بندی عواطف با عنوان؛ عواطف ساختاری، انتظاری و پیامدی، آن ها را نتیجه روابط نسبتاً تثبیت شده قدرت - پایگاه دانسته و مسیر توسعه را منتج از رابطه متقابل پدیده های خرد و کلان تفسیر و تبیین می کند. در ادامه جان اتان ترنر رهیافت های نظری خود را با استفاده از چند پویش مهم جامعه شناختی در تبیین احساسات و در مضمون نوسازی عنوان کرده و معتقد است برای اینکه احساسات و عواطف افراد برانگیخته شود، ابتدا باید در ذهن وی انتظارات خاصی مبنی به اینکه هنگام ورود به یک موقعیت چه اتفاقی رخ، خواهد داد یا باید رخ دهد، وجود داشته باشد. این انتظارات همان انتظاراتی هستند که تعریف و تفسیر فرد از موقعیت را به وجود می آورند و امکان دارد که از منابع متنوعی ریشه گرفته باشند. انتظاراتی که از طریق تعامل با محیط در سامان ذهنی افراد شکل می گیرد، نوع رفتار از قبل تعیین شده او را، در برخورد با دیگران و رویارویی با پدیده های مختلف اجتماعی می سازد. آنها روی رفتار فرد و واکنش وی به رفتارهای دیگران در موقعیت تأثیری گذارند. "خود" نوع خاصی از انتظار است زیرا «اگر قبل، در طول یا بعد از مقطعی از کنش متقابل دارای اهمیت زیادی باشد می تواند تأثیر مهمی روی احساسات برجای گذارد.» (ترنر، ۱۹۹۹: ۱۳۴) ترنر در تقابل انتظارات و تجربیات زیسته افراد بر نقش عوامل جمعیتی، ساختاری، فرهنگی و مبادله ای تاکید داشته و پیوند آن ها را در کنش زنده متقابل، عامل مهمی در برآیندهای روانی و احساسی و توسعه فکری و اجتماعی قلمداد می کند. عوامل یا پیوندهای مبادله ای مهمترین مفروض آراء ترنر است که آن را مکملی برای انتظارات ذهنی، موقعیت ها و فرصت های اجتماعی والگوها و نمادهای هنجاری و فرهنگی میدانند و البته عامل موثری بر استمرار احساسات و عواطفی که کنش گران با شدت و ضعف مختلف آن ها را کسب و ادامه می دهند.

فراتحلیل رویکرد نوسازی در قالب بینش جامعه شناختی مبتنی بر عواطف اجتماعی از عدم همخوانی بین تجربه و انتظارات به دلیل فقدان مشاهدات تجربی و عدم قابلیت بررسی تجربی قضایای مطرح شده در احساسات طولانی مدت و رشد آگاهی کنش گران سخن می گوید که لزوماً قابل تحلیل در قالب مدل تجربه- انتظار نیستند. به اقتضای اهداف مورد نظر در این پژوهش، بحث را می

توان در سطوح مختلف تحلیل نمود. چنانچه در دیدگاه نظری ترنر آمده است ازوجهی می توان به تعامل اجتماعی میان افرادیکنش گران بایکدیگر اشاره کرد که براساس موقعیت یا منزلت و جایگاه آن ها در ساختار نظام اجتماعی و براساس نمادها و بنیان های فرهنگی موجود و متداول و نهادینه شده انجام می پذیرد، تا آنچه در این روند نقطه اتصال انتظارات ذهنی و تجربیات خاص اجتماعی است و موجب شکل گیری احساسات و عواطف یا رفتار کنش گران می گردد. البته در این پیوستار برنمایشی بودن و گاه پیرو بودن این ویژگی ها تاکید دارد، آنچه به عنوان منبعی برای شروع تعاملات اجتماعی یا عضویت و سازماندهی در گروه های مختلف مورد اعتماد است و تعمیم یافتگی اجتماعی را سبب می گردد. البته لازم به ذکر است که رابطه میان سطوح مختلف از رفتارهای جمعیتی گرفته تا عواطف گسترده اجتماعی و میثاق های فرهنگی، در موضوعیت نظام اجتماعی کل قابل تبیین است. بنابراین به نظر می رسد راه حل توسعه فرهنگی در بیشتر جوامع ایجاد الگوهای ارزشی مشترک و تعمیم یافته و ایجاد استانداردهای شناختی مشترک و وضع هنجارهای اجتماعی و اخلاقی مشترک که ریشه در الگوهای فرهنگی مثبت افراد دارد و عواطف مطلوبی چون امید، امنیت و بی هراسی راباعث می شود می باشد.

جدول ۱: خلاصه چارچوب نظری

تحقیقات پیشین	شرح نظریه	نظریه پرداز	رویکرد
مطالعات دکتر حسین عظیمی (۱۳۸۴)	عامل اصلی حرکت از جوامع سنتی با همبستگی مکانیکی به جوامع مدرن با همبستگی ارگانیکی تاثیر واقعیت های غیرمادی مانند فرهنگ می باشد.	امیل دورکیم، فردیناند تونیس	نوع نگرش، افکار و عقاید افراد یک جامعه بر میزان توسعه اجتماعی و فرهنگی تاثیر مستقیم دارد.
مطالعات مجتبی مقصدی (۱۳۸۰)	توسعه و تغییر جوامع از جوامع همگن به جوامع ناهمگن تبدیل روابط اجتماعی صمیمانه و عاطفی به روابط براساس نفع شخصی و حساب شده می باشد	ماکس وبر، تئودور کمپر	میان همگن یا ناهمگن بودن جوامع و میزان توسعه اجتماعی و فرهنگی رابطه وجود دارد.
مطالعات عزت الله سام آرام (۱۳۸۴)	با تاکید بر متغیرهای الگویی حرکت از جوامع سنتی به جوامع مدرن را تبدیل ویژگیهای عاطفی، خاص گرایانه، پراکنده و انتسابی به ویژگیهای عام گرایانه، ویژه و اکتسابی می داند.	تالکوت پارسونز، جان اتان ترنر	میان ویژگیهای عاطفی جوامع و میزان توسعه اجتماعی و فرهنگی رابطه مستقیم وجود دارد.

ملاحظات روش شناختی

همان طور که قبل از این اشاره شد، در این پژوهش از روش کیفی و رویکرد گفتمانی استفاده شده است. در ادبیات پژوهشی رویکرد گفتمانی؛ شیوه ای مهم در تحلیل فرهنگ و معانی مشترک آن می باشد همان گونه که حال به پیروی از میشل فوکو، به آن اشاره نموده است. تاکید بر هیافت گفتمانی، بیشتر بر نتایج و پیامدهای بازنمایی شده یا سیاست آن سروکار دارد و نشان می دهد معانی تولید شده که در این جا عواطف و احساسات می باشد در چارچوب گفتمان خاص چگونه با قدرت پیوند می خورد، رفتار را تنظیم می کند و در نهایت هویت و ذهنیت کنش گران را به عنوان عضوی از جامعه شکل می دهد. میدان تحقیق این مقاله فراتحلیل محتوای مقالات و نوشتارهایی در حوزه رویکردنوسازی با تاکید بر جامعه شناختی عواطف است که می تواند به صورت بالقوه بر میزان توسعه فرهنگی تاثیر داشته باشند. در این میان مطابق با چارچوب نظری مطرح شده و تحلیل های به عمل آمده از سوی صاحب نظران پیرامون، تغییرات ساختاری و ارزشی ناشی از فرایند توسعه بررسی و آثاری محوریت قرار داده شده است که به صورت توصیفی این گفتمان را تفسیر کرده باشند و به صورت واضح مفهوم تبیینی آن را از مفاهیمی چون رشد و پیشرفت تمیز داده و به عنوان مولفه ای غیر قابل اجتناب و نیروی درون جامعه ای در توضیح توسعه به کار برده شده باشند. رویکرد نوسازی با توجه موثر بر عوامل وزمینه های درونی که آن راز دورویکرد وابستگی و نظام جهانی متمایز می کند خود در جوه مختلف که عبارت انداز: نوسازی اجتماعی با تاکید بر آراء صاحب نظرانی چون پارسونز، هوزلیتز و اسپنسر، نوسازی اقتصادی با استفاده از آراء شوپیترو و ستونوسازی روانی با اتکاء به پژوهش های دانیل لرنر، اینکلس و اسمیت و مک کله لنده عنوان مفاهیم پایه در مطالعه مورد نظر بررسی و رابطه آن با توسعه فرهنگی با لحاظ عواطف اجتماعی تدوین گردیده است. روش شناسی پژوهش به دنبال آن نیست تا معنای درست یا قطعی از مفهوم توسعه

در مضمون عواطف اجتماعی به تصویربکشد زیرادرمفاهیم این حوزه نیز بسان بسیاری از مفاهیم علوم انسانی نسبی گرایي وجود داشته همانگونه که درحوزه های زبانی نیزقابلاً معنای ثابتی وجود ندارد. به بیان دیگر نمی توان تضمین کرد که چیزها فقط یک معنای درست دارند یا معانی در طول زمان تغییرنخواهند کرد. (هال، ۱۳۹۶: ۳۶) اما ما تلاش داریم تا به درک و تفسیری از مفاهیم به عنوان نماینده پدیده های مختلف اجتماعی دست یابیم که خود نیز درامتداد شیوه ای است که از شرایط اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی بر ساخته می شوند و برای مخاطب فرصت وامکان تفکر، تعامل و بازنمایی رافراهم می آورد. نظر به اینکه گفتمان حاکم بر مفهوم توسعه می تواند مطلوب یا نامطلوب باشد و یا اینکه تاچه میزان در جوامع مختلف، به خصوص کشورهای در حال توسعه امکان رؤیت پذیری وجود دارد، عملاً با محدودیت هایی روبه رو هستیم که امکان بازنمایی مفاهیم را بصورت قابل مشاهده سخت و انباشت معانی برآمده از آن رادچار تقلیل گرایي می نماید. از این رودرروش شناسی پژوهش بر عناصری تاکید شده است که در ادبیات جامعه شناسی به عنوان پارادایم حاکم، نقطه عطف بسیاری از تحقیقات قلمداد گردیده و راه گریزی از آن نیست.

یافته های تحقیق: تحلیل، تفسیر

بر اساس نظریه گفتمان، تمامی تحولات اجتماعی حاصل منازعات معنایی میان گفتمان هاست. گفتمان ها همواره در تلاش برای حفظ معنای «خودی» و طرد معنای «دیگری» می باشند. اهمیت معنا در نظریه گفتمان از آن روست که تنها از طریق استیلای معنایی بر ذهن سوژه هاست که می توان به صورت جامع و کامل بار تفسیری و تبیینی آن ها رادرقالب پارادایم های متفاوت و گاه متضاد مورد مناقشه قرار داد. از این رو گفتمان ها همواره به واسطه سازوکارهای معنایی بر سر تصاحب افکار عمومی با هم در حال رقابت اند و بقیه تحولات اجتماعی تابع منازعات معنایی هستند. تحلیل معنایی بدون تحلیل متن، مسیر نامطمئن و لغزنده ای است که باعث افزایش ضریب خطای تحلیل گرمی شود. در حقیقت، برای نشان دادن منازعات معنایی میان گفتمان ها ضرورتاً باید به متونی مراجعه کرد که قابل وثوق و مستدرک باشند. متون، در نقش اندیشگانی شان، نظام های دانش و باور آنچه را که فوکو ابژه می نامد می سازند، و در نقش بینا فردی شان سوژه های اجتماعی یا به اصطلاح دیگر، هویت ها و اشکال خود و روابط اجتماعی میان (گروه های) سوژه ها را می سازند. در واقع، هدف نهایی تحلیل متن، توصیف ساخت های زبانی است تا نشان داده شود که چگونه این ساخت ها تحت تأثیرات ایدئولوژیک ساخت های کلان اجتماعی هستند و بدین طریق به باز تولید آن ها می پردازند. بنابراین تحلیل متون نباید به طور تصنعی از تحلیل کردارهای گفتمانی و نهادی جدا شود. در تحلیل و تفسیر این مقاله سعی شد بعد از نگاهی کوتاه به بعضی از مفاهیم نظریه گفتمان برای کاربری آن مفاهیم مورد نظر چون مفهوم نوسازی، عواطف و توسعه در رواق فرایندی از علت تا معلول ارائه شود. برای این منظور، ابتدا باید نظام معنایی یک گفتمان و کردارهای اجتماعی و فرهنگی آن باز شناسی و به عنوان یافته های مورد نظر واکاوی گردد.

تکمیلی مفهوم جامعه شناسی عواطف: آن چه امروزه، در پرتو مطالعات و تأملات و تحقیقات مختلف علوم درباره ماهیت عاطفه، بیان گردیده است و تا حدودی آن رابه مرز جامعه شناسی نزدیک کرده است، تأثیر محیط اجتماعی و بسترهای فرهنگی بر شکل گیری عواطف در افراد می باشد. بنابراین نتیجه چنین عاطفه ای در دو وجه معرفتی و تحریکی قابل بررسی است. عاطفه، مفهوم جدیدی است که تا سال ۱۵۸۰ در فرهنگ لغت آکسفورد وجود نداشت. تا اینکه واژگانی چون خود و خود آگاهی که دلالت منفی داشت و نیز تجربه فردی، مورد بحث قرار گرفت. در دوران باستان واژه محدود تر شور که هم ریشه با واژه رنج بود، به حالات روانی که فرد را در بر می گرفت، اشاره داشت. در ادبیات حماسی این دوره مفاهیمی چون شور و رنج نوعی عاطفه مثبت تلقی می شدند که به عنوان یک عامل یا نماد فرهنگی از سوی جامعه بر افراد مستولی شده و رفتار فردی و اجتماعی آن ها را شکل می داد. در دوره بعد و در زمانی که جوامع کمتر پایبند سنت های القای شده و رسوم غیر قابل اجتناب اجتماعی بودند و قوه تعقل بصورت عام و البته تا حدودی عقل خاص بر شرایط و زندگی اجتماعی افراد مستولی شده بود عواطف در قالب هیجان خود را نشان داد. واژه گسترده تر هیجان در فرانسه از کلمه حرکت و جابه جایی مشتق شده و به معنای عاملی بود که شخص را از نظر روانی به حرکت در می آورد در حالی که این حرکت می توانست در جهت خوب یا بد باشد. این واژه هنوز دلالتی مبنی بر جدایی عقل و دل داشت. این امر موجب شد که عاطفه، تهدیدی برای تعقل محسوب شود. (فرانک، ۲۰۰۱: ۷۸-۴۷۷) جامعه شناسی عاطفه مبتنی بر پیش فرض هایی است که با پیش داوری های عامیانه متفاوت است: اول اینکه، کارکرد روانی انسان نیازمند

تعدادی از حالات عاطفی مداوم است. دوم اینکه عواطف ماهیت ضداجتماعی و فردنگرانه ندارند؛ بلکه بصورت اجتماعی الگو می یابند و بخش مهمی از بقای سازمان اجتماعی هستند. سوم اینکه در بیشتر موارد، فرایندهای اجتماعی ونه صرفاً فرهنگ و بیولوژی در ساخت عاطفه دخیلند (قرانک، ۲۰۰۱: ۴۴۸) و این پیش فرض ها آن را از مفاهیمی که در فلسفه عاطفه رامعطوف به اخلاقیات و علم روان شناسی که آن رامعطوف به انگیزش هاوعوامل فیزیولوژیک می داند متفاوت می کند. در آراء جامعه شناسان کلاسیک خوانش و بازخوانی دقیق مسئله عاطفه چارچوب منسجمی برای تبیین این پدیده اجتماعی به ما می دهد. چنانچه آگوست کنت؛ آن را در توافق و پیوند عناصر مختلف اجتماعی در دوران پویایی می داند (ریترز، ۱۳۷۴: ۱۸)، دورکیم؛ آگاهی وعواطف فردی راتنها در نسبت با آگاهی وعواطف اجتماعی می فهمد و نه در تقابل با آن و یا بیرون از جامعه. (دورکیم، ۱۹۷۳: ۱۱۲)، کارل مارکس؛ آن را در دو مفهوم ایدئولوژی و از خود بیگانگی تعبیر می کند (مارکس، ۱۸۷۶: ۳۳)، ماکس وبر؛ از تسلط قدرت های کاریزماتیک و تسلط قانون در رابطه متقابل ساختار جامعه با افراد سخن می گوید. "کاریزما جادویش را از درون اعمال می کند. آنان که محسور کاریزما می شوند انسان هایی نو می شوند". (پارکین، ۱۳۸۴: ۱۲۳) وزیمل؛ احساسات و عواطف رابخش از همان هستی جمعی ما می داند که در «فرایند فهم پذیر کردن زندگی» به صورت جمعی شکل می گیرند و تجربه می شوند. (گادامر، ۱۹۷۵: ۲۴۵) در طی سه دهه ی اخیر، رهیافتهای مختلفی در جامعه شناسی عاطفه بوجود آمده است. عمده این رهیافت ها قائل به دورهیافت ساختاری و فرهنگی هستند که یکی عاطفه ها را به عنوان محصولات و پیامدهای مستقیم تعامل اجتماعی در نظر می گیرند. گافمن، کالینز، و کمپرانظریه پردازان این رهیافت هستند و رهیافت فرهنگی بر آن است که این قواعد اجتماعی است که ابراز عاطفی راتنظیم می کنند و بر شیوه مدیریت عاطفه تأکید دارند. (کمپر، ۲۰۰۰: ۷۷۶) در ادامه جان اتان ترنر نیز نظریه های موجود در جامعه شناسی عاطفه را به پنج دسته تقسیم می کند که عبارتند از رهیافت های نمایشی، ساختاری، تعامل گرایی نمادین، مناسکی، ومبادل. "رهیافت نمایشی" بر اهمیت فرهنگ در ارائه ایدئولوژی های عاطفه، ذخایر معرفت، واژگان وقواعد احساسات تأکید دارد. گافمن، هاکشیلد، رزبرگ وتوئینز نظریه پردازان در این رهیافت به حساب می آیند. (ترنر، ۲۰۰۹: ۱۲۶) در "رهیافت ساختاری" بر ویژگی های ساختار اجتماعی تأکید می شود و عواطف اجتماعی را در دو سطح خرد و کلان و بر پایه قدرت، منزلت ومنافع کنش گران تفسیر و تبیین می کند. کالینز و کمپرانظریه پردازان این رهیافت می باشند. "تعامل گرایی نمادین"، معتقدند عواطف اساسانوعی تعامل اجتماعی هستند که در طی این تعامل، تفاوت های بین احساسات، گسترش می یابد و احساسات بطور مداوم از طریق رودروئی ها و ارتباط، باز تعریف می شوند آن هابین عاطفه بیولوژیکی و احساسات اجتماعی تمایز قایلند. این رهیافت به دنبال استفاده از میراث فروید در جامعه شناسی عاطفه می باشد. (ترنر، ۲۰۰۹: ۲۰۴) "رهیافت مناسکی" بر این باور است که ساختارهای اجتماعی، افراد را وارد هم حضوری می کند و اغلب، میزان های متفاوتی از منابع نمادین، مادی و قدرت را به آنها اختصاص می دهد تا موقعیت های متفاوتی را در ساختار به دست آورند. پیش فرض آن است که افراد به دنبال افزایش انرژی عاطفی مثبت و سرمایه فرهنگی هستند. در "رهیافت مبادل"، افراد به عنوان کنشگرانی هستند که در جریان مبادل به دنبال کسب منابع و پاداش هایی بیش از هزینه و سرمایه گذاری هستند. افراد در تبادل منابع انتظار دارند که منابع ارزشمندتری به دست آورند. عواطفی که تجربه می شود مطابق با مبادل ای است که در یک تعامل داشته اند. لاولر؛ از نظریه پردازان این رهیافت محسوب می شود. با توجه به آنچه عنوان گردید، در دنیای پس از مدرنیته نوسازی به عنوان یک ضرورت رابطه تنگاتنگی با حیات اجتماعی جوامع داشته و متاثر از شیوه های زندگی یا حالات خلقی و ویژگی های عاطفی افراد در یک جامعه دارد. با این ملاحظه که این دومی تواند زمینه را برای نیل به مقاصد اجتماعی وسیاسی و ایجاد ایدئولوژی فرهنگی فراهم سازد، وظیفه مهم جامعه شناسی عاطفه تمیز رویه های مناسب فردی وعاطفی است که در پرتو اجبار ساختارهای اجتماعی بصورت فرهنگ نهادینه شده اند و مسیر توسعه یافتگی را طولانی نموده اند. بدون شک ترس از برقراری روابط مناسب اجتماعی و یا ترس از شرکت در بسیاری از فعالیت های مدنی و نگرانی در ارتباط با ارائه آرا و نظرات و باورها وعقایدی که شاید متضاد با ایدئولوژی حاکم باشد و فرو نشست بسیاری از استعدادهایی که ممکن است به نوآوری وخلاقیت منجر شود، نتیجه گرفتاری اعضای یک جامعه در تبانی صورت گرفته میان نیت ها و مقاصد سیاسی و عاطفی است که از این طریق در افراد نهادینه می شود.

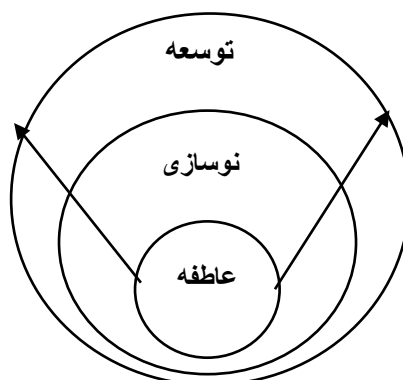
بازشناسی مفهوم نوسازی: در ادبیات علوم اجتماعی شاهد تعاریف مختلفی از نوسازی هستیم و علت این تنوع تعاریف را باید در واقعیتی چون پیچیدگی و چند بعدی بودن موضوع جستجو کرد. گستردگی مفهوم نوسازی حیطه های اقتصادی، سیاسی، تکنولوژیکی، اجتماعی و فرهنگی را دربر گرفته و در قالب پدیده های خرد و کلان تفسیر و تبیین می شود. اما عمده رهیافت های آن پس از جنگ جهانی دوم در دوره های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ بر پایه نظریه های جامعه شناسی ساخت گرای، کارکرد گرای شکل گرفته است. عمده ملاحظات مفهوم نوسازی آن را به صورت تک خطی از نقطه شروع تا نقطه خاتمه تعبیر می کنند. "اگوست کنت" نقطه شروع را مرحله الهی و ربانی و نقطه خاتمه را مرحله علمی و اثباتی فرض می کند و در روند نوسازی، تحول سامان ذهنی افراد را معیار قرار می دهد. "دورکیم" نوسازی را در تبدیل واقعیت های اجتماعی مادی مثل دیوانسالاری و قوانین یک جامعه به واقعیت های غیرمادی مانند فرهنگ و نهادهای اجتماعی نفسیر می کند. (ریتز، ۱۳۷۴: ۲۲) "ماکس وبر" بنای نوسازی را در تبدیل جماعت به جامعه قلمداد کرده و معتقد است در این بازاندیشی اجتماعی احساسات ذهنی از روابط سنتی و عاطفی (جماعت) به قالب روابط عقلانی، با توجه به منافع و مصالح شخصی (جامعه) تغییر شکل می دهند. (کرایپ، ۱۳۸۲: ۲۱۳) مفهوم نوسازی در اندیشه های فردیناند تونیس تبدیل جوامع از گمین شافت به گزل شافت است که در آن بر اساس التقای ساختارهای اجتماعی با روابط اعضاء جامعه، یکی بر «اراده ذاتی» تاکید دارد که گرایش اصلی در آن غریزی و ارگانیک است و رفتارها و فعالیت های انسان را از درون موجب می شود (گمین شافت) و دیگری بر «اراده ی اختیاری (قراردادی)» که شکل تعمدی و هدفمند اراده می باشد و فعالیت های انسان را با توجه به آینده موجب می گردد. در ادامه این تئوری تالکوت پارسونز؛ نوسازی را در متغیرهای الگویی تبیین می کند که در آن جهت گیری های ارزشی افراد در جوامع سنتی یا جوامع ابتدایی بیشتر عاطفی، خاص گرا، پراکنده و انتسابی می باشد و برعکس در جوامع مدرن از لحاظ عاطفی خنثی، عام گرا، ویژه و اکتسابی می باشد. پارسونز این روند را بر معیار نظام های چهارگانه ارگانیزم، شخصیت، جامعه و فرهنگ از یک سو و افزایش پیچیدگی در هر یک از این نظام ها از سوی دیگر تبیین و نوسازی را نتیجه تفکیک پذیری تکاملی ساخته ها و تخصصی شدن کارکردهای دانند. هوزلیتز نیز یکی از نظریه پردازان حوزه ی نوسازی اجتماعی است که این متغیرها را به صورت؛ عام گرای در برابر خاص گرای، اکتساب در برابر انتساب و تفکیک در برابر تداخل، تفسیر کرده و معتقد است متغیرهای الگویی کشورهای توسعه یافته عمدتاً به صورت عام گرای، اکتسابی و تفکیک کارکردهاست در حالی که متغیرهای کشورهای توسعه نیافته به صورت خاص گرای، انتسابی و تداخل کارکردی است. (گوندرفرانک، ۱۳۵۹: ۲۱) اسملسر با الهام از مفهوم «تمایزات ساختی» نوسازی را در تغییرات اجتماعی اعم از تغییرات فنی، اقتصادی، بوم شناختی یا حتی تغییرات دینی، طبقاتی، خانوادگی و سیاسی تعبیر کرده و آن را در مسیر تبدیل جوامع سنتی به مدرن و باتاسی از کلیت جامعه و فرهنگ تبیین می کند. در حوزه نوسازی روانی؛ دانیل لرنر مهم ترین عامل نوسازی در جوامع را بسط و گسترش عناصر فرهنگی و ایجاد آمادگی های ذهنی و روانی در افراد برای پذیرش تجدد و نوآوری می داند و الکس اینکلس و اسمیت معتقدند مهم ترین عامل توسعه در یک جامعه ویژگی های روانی انسان یا نوسازی انسان و تبدیل آن به انسان نوین می باشد. مک کله لندیز در این حوزه مهم ترین عامل تغییر و توسعه اجتماعی در یک جامعه را وجود انگیزه ای بنام "میل و نیاز به پیشرفت" تلقی کرده و منبع اصلی انگیزه نیاز به پیشرفت را ارزش ها، عقاید و ایدئولوژی های حاکم بر فرد و جامعه می داند. (زارع، ۱۳۷۳: ۳۹۸) در حوزه نظریه های نوسازی اقتصادی؛ شومپیتز صاحب نظرانی است که به منظور توجیه اقتصادی این فرایند ابعاد اجتماعی و روانی آن نیز تأکید می کند و معتقد است مهم ترین عواملی که شرایط را برای توسعه اقتصادی و اجتماعی یک جامعه فراهم می سازند عبارتند از: روحیه کارفرمایی، پیشرفت روش های فنی تولید و فضا و جو اجتماعی. روستودر بررسی فرایند توسعه جوامع پنج مرحله توسعه اقتصادی را در نظر می گیرد و مدعی است که هر جامعه ای روزی از آن مراحل خواهد گذشت. این پنج مرحله عبارتند از: ۱- جامعه سنتی ۲- جامعه با شرایط قبل از خیز، ۳- مرحله خیز اقتصادی، ۴- مرحله بلوغ و ۵- مرحله مصرف انبوه. در نظریه های متاخر نوسازی گیدنز توجه به زمان و مکان را از ضروریات این فرایند قلمداد می کند و معتقد است در جوامع مدرن و توسعه یافته عواملی چون نظارت دولت در ایجاد فرصت های اقتصادی و اجتماعی، توجه به اطلاعات مخصوصاً تکنولوژی اطلاعات و از همه مهمتر انطباق افراد به عنوان مهم ترین کنش گران اجتماعی با شرایط زمانی و مکانی و اصلاح سنت ها متناسب با این شرایط زمینه را برای توسعه فراهم نموده است. در ادامه جیمز کلمن مدل نوسازی را بر اساس تعامل میان ساخت فرهنگی و اجتماعی و جهت گیری های کنش افراد در این ساخت توجیه می کند. به عقیده کلمن نظام ارزشی حاکم بر یک جامعه در قالب آموزه های دینی یا اخلاقی رفتار اقتصادی و اجتماعی افراد را شکل میدهد و این رفتار خود موجب شکل گیری نوع خاصی از نظام

های اقتصادی و اجتماعی می شود و بالاخره الگزنر دیدگاه خود را بر یک نوع جامعه شناسی چند بعدی بنا نهاده و معتقد است، پیوند فرد با ساختار اجتماعی به تناوب الزام و اختیار، چهار وجه متفاوت می یابد که از پائین ترین سطح تا بالا ترین سطح آن عبارتند از: -کنش عقلانی، ساختارهای مادی، عاملیت ارادی که در این سطح منبع نظم درونی و فردی است و انگیزه های رفتار عمدتاً ایده ایستی می باشد و هنجارها که در این سطح منبع نظم بیرونی است و انگیزه های رفتار بیشتر جنبه ایده ایستی دارد. فراتر تحلیل مفهوم نوسازی گذشته از نظریات موجود در حوزه های مختلف درد و وجه خرد و کلان قابل تفسیر و تبیین است که در وجه خرد؛ نوسازی را در نوشتن شخصیت و اندیشه افراد تفسیر و تغییر ذهنیت یا نگرش افراد با فرهنگ های مختلف از طریق ایجاد نمادهای فرهنگی و اجتماعی مشترک و در سایه نهادینه کردن عواطف و احساسات مشترک و تعاملات بهینه اجتماعی تبیین می کند و در وجه کلان؛ از طریق ایجاد یک فلسفه مشترک، استانداردهای علمی، آرمانی و دینی مشترک و طرح هنجارهای اجتماعی، اخلاقی و قانونی مشترک برای ماهای مختلف به منظور رسیدن به یک تعامل همدلانه و توافق اجتماعی اجتناب ناپذیر می باشد.

بازاندیشی مفهوم توسعه؛ امتداد تفسیر، تحلیل و تبیین مفاهیم عواطف اجتماعی و نوسازی، حصول و بازاندیشی مفهوم توسعه است که به لحاظ واژگانی خروج از لفاف تعبیر گردید و به لحاظ نظری قرار گرفتن جوامع در مسیر مدرنیته شدن و در آن بر مقولاتی مانند اینکه آن رارزشی تلقی کنیم، جریانی چند بعدی و پیچیده بدانیم و به ارتباط و نزدیکی آن با مفهوم بهبود توجه داشته باشیم. (از کیا، ۱۳۸۴: ۸) تاکید بسیاری گردیده است. توسعه مقوله ای کیفی، جامع، چند بعدی، انسانی و اجتماعی است که از گذر نوسازی یعنی تغییرات اجتماعی در ایستارها و ساختارهای اقتصادی - اجتماعی - سیاسی و فرهنگی در یک جامعه ناشی می شود. (اسدپور، ۱۳۸۷: ۵) از اوایل دهه ۱۹۷۰ به بعد است که توسعه را یک جریان چند بعدی مشتمل بر توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی، انسانی، پایدار، برون زا و درون زاتلقی کرده و معیار توسعه نیافتگی را در ملتقای آن قرار داده اند که در آن بیشتر بر نابرابری های اقتصادی، علمی و تحقیقاتی، اجتماعی، فرهنگی یا سیاسی تاکید داشته اند که می تواند زمینه های درونی یا ساختاری و یا علت های بیرونی و جهانی داشته باشد. اما در این میان آنچه بیش از پیش مورد توجه قرار گرفته است مسئله فرهنگ است که بر نوع اندیشه ها یا شیوه زندگی و رفتارهای عقلانی و احساسی یا عاطفی فردی و اجتماعی متمرکز می باشد. گرچه فرهنگ کارکردی ابزاری در توسعه دارد، اما از طرفی الهام بخش اهدافی است که به زندگی مان معنا می بخشد. این ماهیت دوگانه فرهنگ نه تنها موجب رشد اقتصادی می شود، بلکه به هدف های دیگری همچون حفظ انسجام اجتماعی در عین تکثر فرهنگی و ارتقای ارزش های انسانی و معنوی بدون قربانی کردن بخشی از ارزش ها و ظرفیت های انسانی و تقویت نهادهای جامعه مدنی یاری می رساند. فرهنگ در بسیاری از موارد نه تنها راه رسیدن به اهداف دیگر توسعه است، حتی مهمتر از آن، بنیاد هویتی و معنایی تمامی آرزوها و اهداف زندگی نیز هست. (دکوئیاری، ۳۱۶ : ۴-۵) وقتی بر آن باشیم تا پدیده های مختلف اجتماعی و روابط میان پدیده هارا با رویکرد جامعه شناسی و بخصوص در سطوح کلان و با تمرکز بر ساختارها و کارکردها مورد تبیین قرار دهیم این نکته حائز اهمیت است که گویی افراد و اعضای تشکیل دهنده یک جامعه به انحاع مختلف در قالب نظام اجتماعی رفتار آمده اند و این گرفتاری به مشکل و مسئله ای بزرگ تبدیل گشته است که افراد برای رهایی از آن گریزگاهی نمی یابند. این اعضاء در چنین وضعیتی معمولاً به دنبال کسی می گردند که آنان را در مورد آینده شان امیدوار سازد. آن ها در واقع امید رابه عنوان آلترناتیو عاطفی خود انتخاب و آن را بهترین دستاویز برای رهایی از قالب ها و ساختارهای اعمال شده شدید می دانند که جز تسلیم راه دیگری برای آن ها متصور نشده است. این وضعیت عاطفی نابسامان در دراز مدت همزاد و همخوان جهان ذهنی آن ها می گردد و باور می کنند که قسمت آن ها ازازل چنین بوده است و برای تغییر آن هیچ کاری نمی توانند بکنند. این همان ترسی است که در علم فلسفه، روانشناسی و مطالعات جامعه شناختی با رویکردهای تبیینی خود به عنوان مانع رشد، پیشرفت و توسعه قلمداد گردیده و بسیاری از جوامع در این دایره گرفتار آمده اند. زیستن در دایره ای که برای خود تدارک دیده اند، سبب تمدید وضعیتی می شود که در حال تجربه کردن آن می باشند و دام پهن این تکرار در قالب رفتار فردی و اجتماعی تا سالیان سال دامگیر جوامع خواهد شد و راه را برای گشایش های فرهنگی بسته و نتیجه ای جز توسعه نیافتگی ندارد. این دایره تقدیر اجتماعی چیزی نیست جز دایره اندیشه افرادی که سهوا یا عامدانه در بند ساختارهای سهمگین اجتماعی گرفتار آمده اند. شاید کسانی را بشناسید که حاضر نباشند نوع کار یا حتی محل کار خود را تغییر دهند. آنان به زمین، جایی که در آن زندگی می کنند، چسبیده اند و مثل گیاهان عادت کرده اند همواره در یک گوشه بمانند. آنان از هرگونه تغییری که در زندگی شان به

وجود آیدهراسناک اند و عجیب آنکه وقتی پای صحبت شان بنشینید، نسبت به هر چیزی لب به شکایت می گشایند. با وجود این هرگز نمی خواهند بپذیرند که خود بر خویشتن ستم می کنند؛ زیرا همین فهمیدن، مستلزم نوعی تغییر در نگرش ذهنی آنان است؛ تغییری که به شدت در برابر آن مقاومت می کنند. (شریعتی، ۱۳۹۸: ۱۳) در برخی از اندیشه های اجتماعی، ترس ناشی از جهان هان های ذهنی و متاثر از روابط در قالب جهان های اجتماعی را به "بت وارگی" تعبیر و تفسیر نموده اند. مارکس معتقد است روابط انسانی ذیل روابط میان اشیاء قرار می گیرد و آگاهی انسان را به توهمی تبدیل می کند که وابسته به اقتصاد کالایی است. توهمی که شخصیت انسانی به کالا می بخشد. توهمی که مشخصاتی را به اشیاء نسبت می دهد که منشأشان در روابط اجتماعی میان افراد در فرایند تولید است. بسیاری از کسان وقتی در مورد بت ها می شنوند، عادت کرده اند بپذیرند که بت ها اشیایی چوبی یا سنگی بودند که توسط بشر ساخته می شدند و سپس مورد پرستش قرار می گرفتند. آن ها همین دلیل را برای نکوهش بت پرستی کافی می دانند. اگرچه این نوع نگرش از نظر تاریخی درست است؛ اما نکوهش پرستیدن بت ها فقط به خاطر آن نبود که آن ها به وسیله آدمیان ساخته شده است یا جنسی از سنگ و چوب دارند بلکه مهمترین مسئله این است که این پرستش، انسان ها را از تمرکز نسبت به چیزی باز می داشت که می توانست زندگی و سرنوشت آن ها را تغییر دهد. خط سیر این واقعیت توجه ما را معطوف به سیاست گذاری های عامدانه و یا ایجاد هژمونی فرهنگی برای تسلط بر افراد به عنوان اعضای اصلی جامعه از طریق ایجاد ترس و داشتن واهمه به منظور بهگشت و قرار گرفتن در مسیر توسعه می نماید و این اصل انکار ناپذیر رابطه عواطف القایی با نوسازی و توسعه می باشد. هراس از فقر، هراس از بیماری، هراس از جنگ، هراس از آزار رساندن حاکمی ظالم، هراس از برقراری روابط مناسب و مطلوب اجتماعی با هم نوعان و یا حتی ترس از ارتباط با حیوانات، گیاهان، اشیاء و پدیده های مختلف اجتماعی، هراس از مشارکت فعال و دلخواه در گروه های مختلف اجتماعی و برگزیدن این گروه ها از روی عادت و یا اجبار شغلی، سیاسی، خانوادگی و مانند آن، هراس از بیان آزادانه عقاید و هراس از نوآوری مفاهیم جدید اجتماعی و به طور کلی هراس از هر چیزی که امنیت روانی ما را سلب می کند، نشان دهنده آن است که شما به وجود قدرتی اعتقاد دارید که بر قدرت فردی شما فائق است و شماره گریزی از آن ندارید. در حقیقت شما معتقدید کسی یا چیزی هست که می تواند در صورت عدم تمکین اجتماعی، ثروت، سلامت و یا حتی ماهیت شمار از ایل کند. بالقوه خطری باید باشد که شما و خانواده و بستگان و متعلقاتتان را تهدید می کند. این ترس نشانه آن است که چیزی که شما احساس می کنید نمی توانید بر آن فائق آید مسلمانان جنس خیر نیست یا راه صواب را برای شما میسر نمی کند. در طول سالیان متمادی ماهیت این ترس اجتماعی بر زندگی فردی شما سایه می افکند و جزئی از زندگی شما می گردد. چیزی که شاید وجود ندارد ولی همه روابط و رفتارهای فردی و اجتماعی شما را کنترل می کند. امری ذهنی که خود ساخته و پرداخته تصورات شماست و از طریق احساسات اجتماعی و شریک شدن همگان در این واهمه اجتماعی به حقیقت تبدیل گشته و عینیت یافته است. عینیت یافتن هر نیروی شری، حاصل ذهنیت مردمانی است که به آن اعتقاد دارند (شریعتی، ۱۳۹۸: ۱۷). پرداخت های اینچنین فردی که از طریق قالب شدن امور اجتماعی با توسل به ایجاد واهمه و ترس برقرار می گردد نتیجه ای جز عدم امنیت روانی و تبدیل شدن افراد به شهروندانی محافظه کار به جای شهروند مشارکتی نداشته و مانع رشد و توسعه می گردد. مطالعات جامعه شناختی در کشورها و جوامع مختلف و نیز دقت نظر در نوع روابط اجتماعی در میان مردمان کشورهای در حال توسعه مبین این واقعیت است که تمامی انواع هراسی که شکل خاصی از رفتارهای فردی و اجتماعی را شکل داده و موجب جهان بینی افراد از عناصر و پدیده های پیرامونی گشته است به صورت بسیار چشمگیری نتیجه ساختارهای اجتماعی بوده و زمینه های اجتماعی دارد. به طور دقیق تر پدیدار گشتن هراس و داشتن واهمه برای انجام مطلوب و واقعی افراد در یک جامعه بصورت فراگیر، تحت تاثیر برآیندی است که میان جهان ذهنی افراد و عوامل و اجزای مختلف آن جامعه وجود دارد. نحوه سیاست ورزی حاکمان، نوع مراودات اقتصادی بر اساس اصل فایده گرایی و در نظر گرفتن سود و زیان فعالیت ها، در معرض قرار گرفتن کامل یا ناقص الگوها یا اطلاعات و محتواهای آموزشی و رسانه ای، چگونگی پیوستار خانواده در طول زندگی اجتماعی و نوع رابطه ای که با افراد خود برقرار می سازد، آنچه به عنوان هنجار فرست های اجتماعی موجب آگاهی و التزام عملی به قوانین و مقررات اجتماعی می گردد، بینش های معنوی یا آن جهانی که در ارتباط مستقیم و غیرمستقیم با گروه ها و نهادهای رسمی و غیررسمی مذهبی شکل می گیرند و اموری از این دست، مدیریت ذهن را به مساله ای ممتنع تبدیل کرده است و موجب گردیده تا در ارتباط با پدیده های مختلف اجتماعی در ادوار مختلف و متناسب با مقتضیات فکری و عملی رفتار مبتلا به داشته باشد. در جامعه شناسی عواطف این نوع از ارتباطات فردی و اجتماعی با محوریت

احساسات و ملاحظاتی واکاویده می شود که صرفاً زمینه های اجتماعی و فرهنگی داشته و بصورت عام می تواند جامعه را در مسیر توسعه قرار داده یا به اشکال مختلف از توسعه یافتگی ممانعت به عمل آورد.

شکل ۳: امتداد متغیرهای عاطفه، نوسازی و توسعه

نتیجه گیری

موانع توسعه اجتماعی را می توان با توجه به عوامل و مولفه های مختلف درونی و بیرونی تبیین و تفسیر نمود. اگرچه توسعه نیافتگی، بخصوص عدم توسعه اجتماعی را نمی توان فقط در ساختار فرهنگی و اجتماعی یک جامعه جستجو کرد و نیز نمی توان آن را به لحاظ مفهومی به یک یا چند موضوع تقلیل معنایی داد. اما بدون تردید ویژگی های همگن یا ناهمگن یک جامعه و به وضوح وجود افراد و گروه های مختلف با ویژگی های فرهنگی متفاوت می تواند موجب تسریع یا تاخیر در توسعه یافتگی شود. در این رویکرد عواملی چون تعصبات خاص اجتماعی، عواطف تعمیم نیافته، گروه گرایی و مانند آن می تواند به منزله نوعی ایستار یا به عنوان آسیب اجتماعی از مشارکت همه جانبه افراد در فعالیت های مختلف ممانعت به عمل آورده و یا از رسیدن جامعه به یک توافق عمومی در امور مختلف اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی جلوگیری کند. در این پژوهش، تلاش کردیم تا با مبنا قرار دادن رویکرد تالکوت پارسونز به مقوله فرهنگ و در جهت سنجش آن در عمل، موانع توسعه فرهنگی و اجتماعی یک جامعه را که از باورها، نگرش ها و عواطف اجتماعی آن ها منبث می گردد و در تعاملات اجتماعی و میزان تعمیم یافتگی تعهد، عواطف و اعتماد افراد یک جامعه موثر می باشد مورد بررسی قرار دهیم. آنچه در این رویکرد قابل تامل است توجه به تعاملات اجتماعی افراد یک جامعه بر اساس محدودیت های عاطفی می باشد که می تواند دایره روابط متقابل میان افراد را تا حد روابط کاری و رسمی یا سازمانی تقلیل دهد. آنچه «هابرماس» آن را جدایی دنیای کار از دنیای زندگی تعبیر می کند. و این در دراز مدت می تواند موجب کاهش احساس صمیمیت و نزول بهداشت روانی در سطح جامعه شود. البته لازم به ذکر است که میزان تعاملات میان افراد و گروه های مختلف اجتماعی می تواند تحت تاثیر عوامل دیگری نیز شکل بگیرد که عواملی چون تعداد جمعیت، محل سکونت، دین، مذهب و ویژگی های اقتصادی و سیاسی می توانند از مهمترین این عوامل باشد. شمول رفتارهای فرهنگی در یک جامعه عاملی است مربوط به هسته فرهنگی مشترک و درکنش های اجتماعی ظاهری گردد و زمینه های بروز آن وابسته به تکرر، تعامل و مشارکت کنشی است. در یک فرهنگ توسعه یافته برای دستیابی به این شمول فرهنگی باید اصول و قواعد هسته مشترک فرهنگی چنان عام و غیر جزئی تعریف شوند که امکان دربرگرفتن همه تنوعات و تمایزات موجود در جامعه را دارا باشند. عام بودن مشترکات فرهنگی، خاصیتی است که در آن زمینه های فکری، رفتاری و عاطفی مشابه شکل گرفته و نقطه اجماعی برای بروز و متعادل کردن رویه های فرهنگی حاصل می آورد. درپس این اجماع و گسترش صفت تعمیم یافتگی در میان افراد و گروه های مختلف اجتماعی، زمینه برای اصلاحات اجتماعی و رشد و توسعه فراهم می گردد. رویکرد نوسازی در توسعه بر آن است تا با رفع همه عوامل و مسائلی که از درون مانعی برای این شمول و مشارکت همه جانبه فراهم می سازند و بصورت عمیق و بسیار جزئی، متداخل در زندگی روزمره مردم است به طرح ریزی چشم اندازها و برنامه های فرهنگی جامع و لازمی بپردازد تا در آن حقوق و نیازهای همه اعضای جامعه از هر قوم و زبان و مذهب و سبک زندگی در نظر گرفته شده و هیچ فردی گروهی از گردونه توسعه

وانماندو تحقق این مؤلفه خود مستلزم اجرای موفقیت آمیز همه مؤلفه های فکری، عاطفی و رفتاری و بهینه سازی آن ها به سمت اهداف توسعه می باشد.

بنابر آنچه گفته شد و با توجه به ماهیت و ساختار فرهنگی و اجتماعی هر جامعه، ارائه راه کارهایی برای برون رفت از وضع موجود و رسیدن به توسعه فرهنگی و اجتماعی پایدار کاری بسیار سخت و دشوار است و ضرورت دارد که در تحلیل و تبیین و ارائه پیشنهادات در این زمینه با احتیاط و حزم علمی بیشتری عمل نمود. بنابراین باید به این نکته توجه داشته باشیم که تغییر نگرش ها و توجه به عواطف تممیم یافته به عنوان عاملی وحدت بخش و تنظیم کننده دارای کارکردی مثبت است و موجب می شود تا افراد و گروه های مختلف جامعه در انتخاب های خود ضوابط و ملاک های عام و غیر شخصی را بر ضوابط و ملاک های خاص و شخصی ترجیح دهند. تا زمینه برای رشد و توسعه پایدار در همه ابعاد اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی ایجاد شود. برای رسیدن به این مهم تدوین برنامه های کوتاه مدت، میان مدت و بلندمدت در جهت ارتقای آگاهی افراد یک جامعه از طریق توسعه و گسترش آموزشهای غیر رسمی و پرهیز از تبلیغات یکسویه، عامیانه و کلی گویی ها و کلی نگرایی های انتزاعی، مشارکت دادن کنش گران در تصمیم گیری های کلان فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و اجتماعی و تشویق رفتارهای عام گرایانه، زمینه لازم را در جهت ایجاد احساس تعلق و همبستگی و وحدت اجتماعی فراهم می آورد.

منابع

۱. ابوالحسن تنهایی، حسین، ۱۳۷۸، جایگاه نظریه هربرت بلومر در جامعه شناسی معرفت، مجله‌ی پژوهشی دانشگاه اصفهان، ۳۹-۵۸.
۲. اجاقلو، سجاد، زاهدی، محمد جواد، ۱۳۸۴، بررسی اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن در بین ساکنان شهر زنجان، جامعه شناسی ایران، دوره ششم، شماره ۴، صفحه ۹۲ تا ۱۲۵.
۳. ازکیا، مصطفی، ۱۳۷۷، جامعه شناسی توسعه، نشر کلمه.
۴. ازکیا، مصطفی، غفاری، غلامرضا، ۱۳۸۰، بررسی رابطه بین اعتماد و مشارکت اجتماعی در نواحی روستایی شهر کاشان، نامه علوم اجتماعی، شماره ۱۷، صفحه ۳ تا ۳۱.
۵. پارکین، فرانک، ۱۳۸۴، درباره ماکس وبر، ترجمه شهناز مسمی پرست، انتشارات ققنوس.
۶. ترنر، جان اتان، اچ (۱۳۹۷) مسئله عواطف در جوامع، ترجمه محمد رضا حسنی، تهران: علمی و فرهنگی.
۷. توسلی، غلامعباس، ۱۳۷۲، جامعیت مفهوم توسعه، سمینار جامعه شناسی و توسعه، انتشارات سمت، جلد دوم.
۸. تودارو، مایکل، ۱۳۹۷، توسعه اقتصادی در جهان سوم، ترجمه غلامعلی فرجادی، انتشارات کوهسار.
۹. چلبی، مسعود، ۱۳۸۵، تحلیل اجتماعی در فضای کنش، نشر نی: تهران.
۱۰. دورکیم، امیل، ۱۳۶۹، تقسیم کار اجتماعی، ترجمه باقر پرهام، نشر سرای بابل.
۱۱. دیوپ، اس. سی، ۱۳۷۷، نوسازی و توسعه، ترجمه احمد موثقی، نشر قومس: تهران.
۱۲. ذکایی، محمد سعید، ۱۳۹۸، عواطف در جامعه و فرهنگ ایرانی، نشر آگاه: تهران.
۱۳. ذکایی، محمد سعید، ویسی، سیمین، ۱۴۰۱، فهم ساختار عاطفی جامعه ایران از دریچه فضای مجازی بسوی ارائه یک نظریه، فصلنامه جامعه پژوهی فرهنگی، بهار، شماره ۱، ص ۵۹-۲۹.
۱۴. رئوفی، محمود، ۱۳۸۵، موانع فرهنگی توسعه در استان هرمزگان، پایان نامه دکتری «جامعه شناسی» دانشگاه اصفهان، دانشکده ادبیات و علوم انسانی.
۱۵. روشه، گی، ۱۳۷۶، جامعه شناسی تالکوت پارسونز، ترجمه عبدالحسین نیک گهر، انتشارات موسسه فرهنگی تهران.
۱۶. ریتزر، جورج، ۱۳۷۴، نظریه های جامعه شناسی در دوران معاصر، ترجمه محسن ثلاثی، انتشارات تهران.
۱۷. زارع، بیژن، ۱۳۷۰، نظریه های نوسازی، سمینار جامعه شناسی و توسعه، انتشارات سمت، جلد اول.

۱۸. زیاری، کرامت الله، ۱۳۷۹، درجه توسعه یافتگی فرهنگی روستا استانه‌های ایران، نامه علوم اجتماعی، شماره ۱۶، صفحه ۹۵، دانشگاه تهران.
۱۹. ساعی، ایرج، ۱۳۸۴، جهانی شدن و بحران هویت قومی در ایران، مجله جامعه‌شناسی، شماره ۴، صفحه ۳۱ تا ۴۶.
۲۰. ساده، مهدی، ۱۳۷۵، روشهای تحقیق باتأکید بر جنبه‌های کاربردی، انتشارات تهران.
۲۱. شریعتی، مهدی، ۱۳۹۹، دایره بی هراسی، اصفهان، انتشارات کتاب سهیل.
۲۲. شلاپنتوخ، ولادیمیر، ۱۳۹۵، نظم اجتماعی در جامعه معاصر: آثار منفی و مثبت ترس، ترجمه اصغر صارمی شهاب، تهران، انتشارات جامعه‌شناسان.
۲۳. عظیمی، حسین، ۱۳۷۱، مدارهای توسعه نیافتگی در اقتصاد ایران، نشر نی: تهران.
۲۴. فاضلی، نعمت الله، ۱۳۹۷، صورت بندی احساسات در ایران معاصر، نظریه ای درباره پویایی الگوهای عاطفی در ایران، مجله مطالعات فرهنگ-ارتباطات، دوره ۱۹، شماره ۴۳، پاییز، ص ۱-۳۳.
۲۵. کرایپ، یان، ۱۳۹۵، نظریه های اجتماعی کلاسیک، ترجمه شهناز مسمی پرست، نشر آگاه.
۲۶. گوندر فرانک، آندره، ۱۳۵۹، جامعه‌شناسی توسعه و توسعه نیافتگی جامعه‌شناسی، ترجمه منوچهر سناجیان، انتشارات علمی دانشگاه صنعتی شریف.
۲۷. گیدنز، آنتونی، ۱۳۸۱، جامعه‌شناسی، ترجمه منوچهر صبوری، نشر نی: تهران.
۲۸. مارکس، کارل (۱۴۰۰) درباره جامعه‌شناسی و فلسفه اجتماعی، ترجمه پرویز بابایی، تهران: نگاه.
۲۹. مقصودی، مجتبی، ۱۳۷۹، فرهنگ، ارتباطات و تحولات قومی (بررسی نظری)، مجله مطالعات ملی، زمستان، شماره ۶، صفحه ۱۷۱ تا ۱۹۶.
۳۰. وبر، ماکس، ۱۳۷۱، اخلاق پروتستان و روح سرمایه داری، ترجمه عبدالمعبود انصاری، انتشارات سمت: تهران.
۳۱. هال، استیوئرت، ۱۳۹۱، معنا، فرهنگ و زندگی اجتماعی، ترجمه احمد گل محمدی، تهران، نشر نی.
31. Parkin, D. (1992), Ritual as Spatial Direction and Bodily Division, in Decoppet (Ed.), Understanding Ritual, New Fetter Lane : Routledge, pp 11-25, London
32. Kemper, T. (1991) «An Introduction to the Sociology of Emotions» Pp. 301-49 in International Review of Studies on Emotion, vol. I, ed. K. T. Stongman. New York: John Wiley
33. Kemper, Theodore D (1991). Predicting emotions from social relations. Social Psychology Quarterly Vol. 54 No. 4 pp: 330-342
34. Turner, Jonathan H (2006). Psychoanalytic sociological theories and emotion. In: Handbooks of the Sociology of pp164 Emotions. Edited by Stets, Jan E & Jonathan H
35. Turner, J. H. (2009). The Sociology of Emotions: Basic Theoretical Arguments. Emotion Review. Vol., No. 4 pp: 340-354.
36. Thoits, Peggy (1989). The sociology of emotion. Annual Review of Sociology. Vol, 15 pp 317-42.